

Prvi shod Odsek VIII.
pravnikov slovanskih držav
v Bratislavi 1933.

Izenačenje mednarodnega privatnega in procesnega prava v slovanskih državah.

(Glavni referat Prvemu kongresu pravnikov slovanskih držav,
Bratislava, 1933.)

Profesor dr. Stanko Lapajne, Ljubljana.

UVOD.

Slovanske države bi mogle imeti izenačenega veliko več civilnega prava, nego se danes na to misli in danes na tem dela. Poleg specijalnih pravnih snovi, ki jih izenačujejo tudi druge države (železniško, rečno, pomorsko, sploh prometno pravo; pravo vrednostnih papirjev, zlasti menic in čekov; pravo negmotnih dobrin, zlasti industrijske in intelektualne svojine; zasebno zavarovalno pravo), bi mogle izenačiti slovanske države pretežne dele svojega osebnega in imovinskega državljanskega prava. To stremljenje za čim bržim in čim obsežnejšim vsebinskim izenačenjem državljanskega prava naj jih vodi v prvi vrsti, da pospeše medsebojni komercij in konubij.

Kolikor tega cilja ne bodo dosegle in dokler ga ne bodo dosegle, jih zadene podredna, dosti lažja naloga: izenačiti (konformirati) svoja kolizijska prava (mednarodna privatna prava v ožjem pomenu besede). Znano je, da nastajajo iz pravnega občevarja pripadnikov raznih, po vsebini različnih pravnih področij vselej in povsod konflikti zakonov t. j. spori za uporabnostne sfere kolidujočih pravnih redov. Ti spori se odstranjujejo s tzv. kolizijskimi normami t. j. s pravnimi pravili, ki določajo, kdaj je treba uporabljati eden, kdaj drugi pravni red. Kolizijske norme morajo biti že po svojem bistvu v vseh državah, ki so navezane na medseboj-

no pravno občevanje, vsebinski enake (konformne), kajti, če so neenake, potem konfliktov zakonov ne odstranjujejo, ampak jih stopnjujejo.

III Svoje kolizijske norme uzakonjujejo države ali v pogodbah z drugimi državami ali avtonomno. Slovanskim državam se priporoča, da jih uzakonijo avtonomno, kar je preprostejše (odpadejo diplomatska pogajanja) in trajnejše (avtonomni zakoni časovno niso limitirani, kakor so navadno meddržavne pogodbe). Sicer se pa poslužuje večina držav ob statuiranju kolizijskega prava obeh potov, pogodbenega in avtonomnega.

BO Ob avtonomnem statuiranju kolizijskih norm se priporoča, da se uzakonijo z izdajo specialnih zakonov (kakor je storila Poljska republika). Ako se uvrstijo kolizijske norme med določbami državljanskega zakonika (kakor name-rava storiti Češkoslovaška republika), potem mora zakonodavec jasno izraziti, da se z uzakonjenimi kolizijskimi normami ne razmejuje samo pravo, izhajajoče iz dotičnega državljanskega zakonika, ampak vse civilno pravo, tudi ono postranskih zakonov, in civilno pravo tujih držav med seboj.

Z vsebinskim izenačenjem (konformiranjem) kolizijskih norm ugotovijo države za vsako posamezno mednarodno privatnopravno razmerje, po katerem kolidujočih pravnih redov je treba presoјati njegov nastanek, vsebino in pre-stanek. S tem še ni ustrezno vsem potrebam mednarodnega komercija in konubija. Potrebne so temveč nadaljnje norme, kako se pravice tujcev izven domovinske države sodno uveljavljajo in po ev. nadaljnji potrebi prisilno ostvarjajo (uresničujejo). Zlasti so potrebne norme, ki urejujejo pogoje pristopa tujcev na inozemska sodišča, norme za mednarodno razmejitve sodstva (v staležnih stvarih), za mednarodne podsodnosti, mednarodno izvršbo, stečaj, vročbe in zaprosila, za dokazovanje z inozemskimi dokazili in za mednarodne začasne odredbe in neke druge pravnopomočne agende. V nasprotju h kolizijskemu pravu potrebujemo te nadaljnje norme ne glede na vsebinsko enakost ali različnost pravnih redov prizadetih držav. Kongresni tema (glej nadpis), ki zove kolizijsko pravo »mednarodno privatno pravo«, naziva te nadaljnje grane mednarodnega prava »mednarodno procesno pravo«. Jaz jih imenujem raje posestrime kolizijskega prava, ker štejem k tem posestrimam tudi privatno pravo tujcev, ki ga nikakor ni mogoče uvrstiti med procesno pravo.

Dasi omenjam privatno pravo tujcev med granami mednarodnega prava na zadnjem mestu, ne gre prezreti, da

spada po svojem bistvu na prvo in izhodno mesto, ker tvori podlago vsem ostalim granam mednarodnega prava, slično, kakor jo tvori ustava vsemu narodnemu pravu. Privatno pravo tujcev odgovarja namreč na vprašanje, je-li tujcu sploh dopuščeno (v kakem obsegu, pod kakimi pogoji in s kakimi omejitvami), da se udeležuje privatnopravnega prometa v tuji državi, da tam pridobiva privatnopravne pravice, prevzema privatnopravne dolžnosti i. t. d. Šele potem, ko je odgovorjeno pozitivno na vsa ta vprašanja, morejo nastati konflikti zakonov, ž njimi potreba kolizijskega prava in njegovih gran-posestrim.

Vse pravne grane, namenjene ureditvi mednarodnega komercija in konubija skupaj, nazivamo mednarodno privatno pravo v širšem pomenu besede.

Prehajajoč k pozitivnopravnim določbam, moram omeniti v prvem redu, da je Poljska republika tako srečna, da že ima uzakonjene prav bogate kolizijske norme. V mislih imam poljski specijalni zakon z dne 2. avgusta 1926 št. 581, ki je danes najpopolnejši kodeks mednarodnega privatnega prava v Evropi. V tej sreči bo Poljski kmalu sledila Češko-slovaška republika, čim bodo namreč uzakonjene določbe §§ 1318—1353 načrta čl. obč. drž. zak. iz l. 1931. z enako bogatimi kolizijskimi normami. Vidimo, da imata dve slovanski državi že odlična zakonodajna elaborata kolizijskega prava. S tem je moja naloga kot glavnega referenta močno olajšana. Kajti samoobsebi umevno je, da bom vzel svojemu referatu za podlago oba visokocenjena elaborata in da se bom omejil na iskanje in dognanje: a) v pogledu katerih kolizij še nista našla enakih rešitev, in kateri različnih rešitev je dati prednost? b) v pogledu katerih kolizij še sploh nista našla rešitve, tako da ju bo treba dopolniti v bodočem codexu iuris privati internationalis Slavorum (c. i. p. i. s.)?

Neprimerno več truda bo zahtevalo od kongresa izenačenje norm za mednarodno sodno uveljavljanje in prisilno ostvarjanje tujčevih pravic. Razlogov je več. Prvi je ta, da so te norme v vseh slovanskih državah še dosti številnejše, zapletenejše in divergentnejše, nego so kolizijske norme, in da so njih pravni viri tako raztreseni, da je težavno dobiti že goli pregled čez nje. Norme teh gran-posestrim mednarodnega prava dalje niso z daleka tako razvite in od teorije pripravljene, kakor kolizijske norme. Po svetovni vojni dobivajo nekatere teh pravnih gran čisto nove, od teorije še ne obdelane predmete na pr. za inozemsko učinkovanje poravnanih postopanj izven stečaja in v njih sklenjenih po-

ravnjav. Največjo napoto razvoju teh pravnih gran delajo politični odnošaji med državami, zlasti nezaupanje, ki na pr. ovira razvoj mednarodnega izvršbenega in stečajnega prava. Slovanskim državam se je pa baš te ovire manj bati, nego drugim državam.

Privatno pravo tujcev.

Za konformno privatno pravo tujcev v slovanskih državah se priporočajo sledeče norme:

- a) Tujci naj uživajo načelno ravnopravnost z domačini;
- b) izjeme ravnopravnosti morajo biti izrečno uzakonjene;
- c) ravnopravnosti naj ne uživajo brezpogojno, temveč pod pogojem formalne recipročnosti;
- č) obstoj formalne recipročnosti se mora ugotavljati iz uradne dolžnosti, in se ne sme nalagati njen dokaz prizadetemu tujcu.

Vse te norme že stoje v § 15 nač. čl. o. d. z., ki ima sledeče besedilo: »Cizinci mají stejná práva a stejné povinnosti v oboru práva občanského jako státní občané, není-li ustanoveno jinak. Mají-li však cizinci míti stejné právo se státními občany, je potřebí, aby stát, jehož jsou příslušníky, nakládal s československými občany co do práva, o které jde, stejně jako se svými příslušníky.«

Uživati privatnopravno ravnopravnost (ad a) znači pred vsem dvoje: 1) pridobivati privatnopravne pravice in 2) prevzemati privatnopravne obveznosti (brez katerih praviloma ni pridobivanja pravic). Znači pa po m. m. še tretje: uživati in biti zaščiten v uživanju že pridobljenih (iz domovine v tujino seboj prinesenih) pravic. Francozi (Pillet, Niboyet) so razvili za tako uživanje pridobljenih pravic posebno »teorijo mednarodnega respektiranja pridobljenih pravic.« A to respektiranje je v mojih očeh le nadaljnja, od zakonodavcev zanemarjena stran privatnega prava tujcev. Zato je podvrženo uživanje od tujca seboj prinesenih pravic enakim pogojem in utesnitvam, kakor njih novo pridobivanje v tujini. Seboj prinesene pravice se respektirajo le pod pogojem obstoja formalne recipročnosti in se ne respektirajo, kadar terja izjemo tuja zakonodaja, zlasti njen ordre public. Statuiranje izjem tujčeve ravnopravnosti (ad b), bodisi ob novem pridobivanju pravic, bodisi ob ščitenju seboj prinesenih pravic, se mora prepustiti zakonodaji vsake posamezne države. Ena je na pr. interesirana na tem, da so delnice emisijske banke izključno v rokah njenih

državljanov, druga na tem, da ostanejo pomorske družbe izključno v domačih rokah i. t. d. Izjeme ravnopravnosti naj bodo čim redkejše. Pogoj formalne recipročnosti (ad c) bi se mogel v pogledu izvestnih pravic na pr. negmotnopravnih opustiti, v pogledu drugih poostri in zahtevati na mestu formalne recipročnosti materijalna. Zadnje naj bi zahtevale slovanske države le v edukatornem namenu, kadar želijo izboljšati zaostalo zakonodajo druge slovanske države. Da se mora obstoj recipročnosti ugotavljati iz uradne dolžnosti (ad č), je danes splošna zahteva doktrine.

Nekoliko drugače (po zgledu določbe § 31 uv. z. k nem. drž. zak., tudi določbe čl. 9 črnogor. imov. zak.) urejuje privatno pravo tujcev art. 40 polj. zakona z dne 2. avgusta 1926 št. 581, ki se glasi:

Przeciw państwu, które w zakresie prawa prywatnego traktuje obywateli polskich gorzej niż własnych, albo gorzej niż obywatele innych państw obcych, lub wogóle odmawia im ochrony prawnej, udzielanej zobopólnie wśród państw cywilizowanych, Rada Ministrów może wydać rozporządzenie, które okresli materję, kierunek i rozmiary, w jakich w stosunku do tego obcego państwa i jego obywateli zasada odwetu ma być zastosowana.

Po mojem razumevanju predpostavlja ta določba brez pogojn o priznavanje privatnopravne ravnopravnosti tujcev, ki se umakne r e t o r z i j i, kadar bi tuja država na privatnopravnem polju zapostavljala Poljake za lastnimi državljani ali za drugimi tujci, ali kadar bi jim sploh odrekala zaščito, ki je običajna v civiliziranih državah. Ker izhaja art. 40. iz načelne brezpogojne ravnopravnosti tujcev, bi bilo za izvrševanje retorziije treba posebnih zakonodajnih aktov. Radi zamudnega poslovanja parlamenta prenaša art. 40. kompetenco za odreditev takih retorzijskih aktov na drug gibčnejši državni organ (na ministrski svet; v stari Nemčiji na zvezni svet, v stari Črnigori na ministrski svet v sporazumu z državnim svetom). Če se bo bodoči c. i. p. i. s. odločil za pogojno tujčevo privatnopravno ravnopravnost (za pogoj formalne recipročnosti), bo odpadla potreba analogne določbe, kakor jo ima cit. art. 40. polj. zak.

Kolizijsko pravo.

Pred kolizijskimi normami za poedina civilnopravna polja (C) se bom bavil z generalnimi določbami kolizijskega prava (A) in s kolizijskimi normami za one konflikte zakonov, ki morejo nastati na vseh ali vsaj na več pravnih poljih (B). To t r o d e l i t e v s n o v i kolizijskega prava zahteva

sistematika, in jo preslabo poudarjata i poljski zakon i češkoslovaški načrt.

A. Generalne določbe.

Avtonomija strank:

art. 7. § 1323.

Strony mogą poddać stosunek obowiązkowy prawu ojczystemu, prawu miejsca zamieszkania, prawu miejsca sporządzenia czynności prawnej, prawu miejsca wypełnienia zobowiązania, lub prawu miejsca położenia rzeczy.

Strany mohou právní poměr podrobiti určitému právnímu řádu, nebrání-li tomu donucující ustanovení právních řádů, kterým onen právní poměr je vůbec podroben podle ustanovení obsažených v této hlavě, a je-li významný vztah ke zvolenému právnímu řádu.

Oba elaborata uzakonujeta konformno in pravilno, da ima pravni red, določen avtonomno od strank, prednost pred pravnim redom, indiciranim po zakonski kolizijski normi. Boljša in popolnejša je stilizacija § 1323, ker določa to prednost za vsa privatnopravna razmerja, ne samo za obligacijska, kakor art. 7, in ker ne dopušča avtonomije strank v pogledu kogentnih določb tistega pravnega reda, ki ga indicira zakonska kolizijska norma. Pravilnost te zadnje utesnitve je dognana po mnogih kontroverzah šele od najnovejše doktrine. Obeh določb art. 7 in § 1323 ni umeti v tem smislu, da bi mogle stranke določiti pravni red, ki naj obvladuje njiju pravno razmerje (saj nista zakonodavca), ampak le v tem smislu, da smeta določiti učinke razmerja po avtonomno izbranem pravnem redu (kolikor jih ne dogovorita neposredno).

Zavračanje (renvoi):

art. 36.

Jeżeli obce prawo ojczyście, wskazane niniejszemi przepisami, jako właściwe, każe oceniać stosunek prawny według innego prawa, należy w Polsce zastosować to inne prawo.

Po tej določbi se mora upoštevati zavračanje takrat, kadar terja domača kolizijska norma uporabo tujčevega domovinskega pravnega reda, in zavrača tujčev domovinski pravni red (nazaj ali naprej) na drug pravni red. Čsl. nač. nima analogne določbe, sploh nobene, tako da ne nalaga sodišču niti dolžnosti vpoštevanja, niti nevpoštevanja renvoja; § 60 starega čsl. nač., ki je imel določbo, slično art. 36,

je bil črtan v novem načrtu. V teoriji je vprašanje renvoija še vedno sporno. Po m. m. se ne da rešiti uniformno, ker gre za vprašanje t o l m a č e n j a domače kolizijske norme. Dasi je domačo kolizijsko normo v splošnem tolmačiti v tem smislu, da želi uporabljati le tuje stvarne norme, ne tudi tujih kolizijskih, imamo vendar primere, ko je pravilnejše tolmačenje v tem zadnjem smislu. Zlasti tedaj, kadar je jasna volja našega zakonodavca, naj o uporabnem pravnem redu odločuje tuji zakonodavec.

Neenotnost po kolizijski normi indiciranega pravnega reda:

art. 37.

Gdy w państwie, którego prawo ustawa niniejsza wskazała jako właściwe, obowiązują kilka odmiennych praw cywilnych, jego prawo wewnętrzne rozstrzyga, które z nich należy zastosować.

Navzočna norma je praktična in potrebna ne le Poljski, ki jo pozna, ampak tudi Češkoslovaški in vsem drugim slovanskim državam, ki še nimajo unificiranega svojega občnega državljanskega prava. V pogledu pravilnosti norme ni nobenega dvoma. Kodificirano medpokrajinsko kolizijsko pravo ima samo Poljska (zakon z dne 2. avgusta 1926, številka 580). Druge države nameravajo kodifikacijo medpokrajinskega kolizijskega prava sploh opustiti, ker bodo preje unificirale svoje državljansko pravo.

Ozir na javni red (ordre public):

art. 38.

Przepisy prawa obcego nie mają w Polsce mocy prawnej, jeżeli są sprzeczne z podstawowymi zasadami obowiązującego w Polsce porządku publicznego lub z do-
breimi obyczajami.

§ 1352.

Nelze se spravovati cizim právním řádem, jestliže by se to přičilo tuzemské zásadě právní, která je povahy tak donucující, že její užití i v případě, o který jde, je nezbytné.

Brez te ali slične generalne »pridržne klavzule« ne prebije nobeno kolizijsko pravo, in je zato prav, da jo uzakonjujeta tudi oba primerjana elaborata. Seveda bi veljala pridržna klavzula tudi tedaj, če bi ne bila uzakonjena, ker se mora privatno pravo ozirom na javni red vselej umakniti. V poljskem art. 38 je pridržna klavzula izražena pravilnejše in temeljitejše, nego v čsl. § 1352, ker kogentna narava pravne norme, ki naj bi odločevala po čsl. nač., še ne zado-
stuje, da bi se proglasila norma za postulat javnega reda. Največkrat se mora umakniti po kolizijski normi indicirani

pravni red (iz ozirov na javni red) legi fori, a ne izključno. Lex fori posega vanj najčeste prohibitivno, včasih tudi permisivno.

Uporabljanje in ugotavljanje vsebine tujega pravnega reda:

art. 39.

1. Sąd može zvrócić się do Ministra Sprawiedliwości o udzielenie tekstu praw obcych, lub o wyjaśnienie obcej praktyki sądowej.

Navzočna določba, po kateri se naj obračajo sodišča za informacije o tujem pravnem redu in zlasti o tuji sodni praksi na Ministrstvo Pravde, obsega implicate dve drugi, ki ju predpostavlja: a) da morajo oblastva (sodišča) uporabljati tuji pravni red, kadar je indiciran, iz uradne dolžnosti, ne šele na predlog strank, b) da se morajo prav tako seznanjati z vsebino tujega pravnega reda iz uradne dolžnosti in da ne smejo zahtevati njenega dokaza od stranke. Oba postulata bi mogel bodoči c. i. p. i. s. uzakoniti izrečno poleg določbe cit. art. 39, št. 1. Čsl. nač. nima niti te.

Subsidiarna veljava legis fori:

art. 39.

§ 1351 (zadnji stavek).

Gdy niepodobna stwierdzić treści obcego prawa, lub ustalić faktu, rozstrzygającego w ostatnim rzędzie o prawie właściwym, władze polskie właściwe zastosują prawo, obowiązujące w Polsce.

Neni-li anj takového státu, jest věc rozhodnouti podle práva československého.

Za to določbo, bodisi za generalno poljskega zakona (ki jo je poznal tudi § 63 prvotnega čl. nač.), bodisi za specialno današnjega čl. nač., ni najti opore v doktrini, ki se ji preje protivi (Lewald). Ob današnji razvitosti kolizijskega prava tudi ni prave potrebe zanjo. Če bi potreba izjemoma še nastala, naj odkrije po Lewaldovem nauku oblastvo (sodišče) samo pomanjkajočo kolizijsko normo oziroma merodajno navezno okolnost, ki bo indicirala uporabni pravni red.

Dvojno državljanstvo in brezdomovinstvo:

§ 1350.

1. Je-li nějaká osoba příslušníkem československým a hledí-li na ni jako na svého příslušníka také jiný stát, rozhoduje příslušnost československá.

2. Je-li nějaká osoba zároveň příslušníkem několika států cizích, rozhoduje příslušnost nabytá naposled.

§ 1351 (razen zadnji st.)

Osoby, které v rozhodujícím okamžiku nejsou příslušníky žádného státu nebo jsou příslušníky několika cizích států a nelze zjistiti, které příslušnosti nabyly později, jakož i osoby, jejichž tehdejší příslušnost nelze zjistiti, jest posuzovati tak, jako by byly příslušníky onoho státu, v jehož území měly v rozhodujícím okamžiku bydliště, a není-li takového státu, jako by byly příslušníky onoho státu, v jehož území měly v oné době trvalý pobyt.

Doložbe o pridobivanju in zgubljanju državljanstva sistematično ne spadajo v mednarodna privatna prava, ampak v državna prava posameznih držav, čim pa nastanejo kolizije med temi državnimi pravi (s posledicami dvojnega državljanstva ali brezdomovinstva), v meddržavno javno pravo. S to ugotovitvijo nikakor ne tajim velike važnosti, ki jo ima pravilna rešitev teh javnopравниh kolizij tudi za mednarodno privatno pravo, v katerem je državljanstvo eno poglavitnih naveznih okolnosti. Važnost je tem večja, ker se države na konformno reševanje dvojnega državljanstva in brezdomovinstva kljub marljivemu prizadevanju zadnjih let še vedno niso zedinile v kakem kolektivnem dogovoru. Zato je prav od čsl. nač. in bo prav od c. i. p. i. s., da predvidita vse potrebne rešitve. Kar se tiče vsebine čsl. §§ 1350, 1351, jo je v splošnem odobravati, saj se naslanjajo na rezultate meddržavnih konferenc za odstranitev predmetnih kolizij. Vendar se da primer dvojnega državljanstva rešiti tudi drugače, ne na korist države, v kateri je bilo državljanstvo pridobljeno najnazadnje, temveč na korist državi, v kateri domicilira sujet mixte.

Subsidiarna veljava avtonomnih kolizijskih norm napram konvencijskim:

§ 1353.

Předpisy této hlavy neplatí, je-li v mezinárodních smlouvách ustanoveno něco jiného.

Da gre konvencijskim kolizijskim normam prednost pred avtonomnimi je umljivo samoobsebi. Zato bi mogla določba § 1353 brez škode odpasti, prav tako analogna določba čl. LXXII. uv. zak. k nač. o. d. z. čl. —

S tem so izčrpane generalne določbe kolizijskega prava, ki jih poznata polj. zakon in čsl. načrt. So-li popolne? Mislim, da morem vprašanje potrditi. Je sicer še nekaj pravil,

ki se jih moramo držati pri uporabljanju kolizijskih norm, vendar ni nujno, da bi morala biti uzakonjena. Zgledi:

1. Ob sebi se razume, da se mora tolmačiti uporabljeni tuji pravni red tako, kakor se tolmači v svoji domovini, zlasti v ondotni praksi.

2. Pravila o razdelitvi dokaznega bremena in pravne domneve so sestavine materijelnega, ne formalnega prava. Zato velja tudi zanje pravni red, ki je indiciran po kolizijski normi. Le dokazna pravila so formalno pravo in kot tako podvržena legi fori.

3. Poleg preprostih kolizij, ki smo jih spoznali doslej, imamo kumulacije kolizij. Eno vrsto kumuliranih kolizij smo že rešili: kolizijo pravnih redov dveh držav, kumulirano s kolizijo pokrajinskih pravnih redov tiste države, katere pravni red je indiciran po kolizijski normi (art. 37 polj. zak.). Druge vrste kumulacij kolizij bi bile: kolizija pravnih redov dveh držav, kumulirana s kolizijo občnega in specialnega prava n. pr. trgovinskega v tisti državi, katere pravni red je indiciran po kolizijski normi; dalje kolizija materijelnih pravnih redov s kolizijo sodstev n. pr. v zapuščinskih stvarih tujcev. Pri reševanju kumuliranih kolizij je paziti na dvoje: a) da se rešuje vsaka kolizija po lastni, zanjo določeni normi, b) da se vrši to reševanje v pravilnem sledo-redu n. pr. najprej rešitev kolizije državnih, potem pokrajinskih pravnih redov, nazadnje rešitev kolizije občnega prava s specialnim.

4. Ekscepcije in fraudem legis agendi (v zgodovini tako priljubljene) moderna veda ne priznava. Privatnik ni zakonodavec, in zato ni v njegovi moči, niti da prepreči, niti da izposluje izvesten pravni red sebi v korist. Če se mu to katerikrat posreči (s preminjanjem naveznih okoliščin), je le dokaz, da je kolizijsko pravo dotične države pomanjkljivo ali da je bilo pomanjkljivo uporabljeno.

5. Kakor vsaka pravna norma, imajo tudi kolizijske norme svoje časovne meje. Zlasti se v moderni dobi zamenjujejo stare nejasne, nepopolne, često tudi nepravilne kolizijske norme z jasnejšimi, popolnejšimi in pravilnimi. Često spodrine konvencijska kolizijska norma avtonomno ali stopi obratno ob poteku konvencijske dobe avtonomna v svojo prejšnjo veljavo. V takih primerih nastaja vprašanje, katere kolizije je treba reševati po stari, katere po novi kolizijski normi? Odgovor se drži obče veljavnega načela, da zakoni nimajo povratne moči, ampak učinkujejo le naprej. Zato rešujemo po novi kolizijski normi novo nastajajoče kolizi-

je, a na rešitev starih kolizij uporabljamo derogirano kolizijsko normo.

6. Še najbolj potrebna izrečne uzakonitve bi bila norma za reševanje tako zvanih kolizij kvalifikacij. Ta pa je še vedno sporna. Ponovno se pripeti, zlasti v mednarodnem ženitnem pravu, da kvalificirata eno in isto pravno normo n. pr. potrebo intervencije svečenika pri sklenitvi zakona ali potrebo domovinskih oklicev ob isti priliki eden kolidujočih pravnih redov kot oblični predpis, drugi kot predpis, ki se tiče dopustnosti nameravane zakonske zveze. Radi različne kvalifikacije uporabljajo potem v prvi državi pravni red, indiciran od kolizijske norme za oblične predpise (zlasti legem loci actus), v drugi državi legem causae (nationalem). Nevšečni in nevzdržljivi rezultat je često, da velja sklenjeni zakon v eni državi za veljaven, v drugi za neveljaven, in to kljub konformnosti kolizijskega prava v obeh. Slovstvo, zlasti francosko, ki se s tem predmetom največ bavi, še ni dognalo obče sprejete rešitve. Praksa, v Franciji in drugod, uporablja na določitev pravne kvalifikacije največ legem fori, kar bo čl. LXVI rumun. medn. zas. prava izrečno uzakonil. — Po m. m. ta praksa ni pravilna. Pri kolizijah kvalifikacij ne gre za nikake konflikte zakonov v doslej spoznanem smislu, katere bi bilo treba reševati s pomočjo kolizijske norme. Uvrstitev konkretne pravne norme v eno ali drugo skupino pravnih norm (med oblične ali drugačne predpise) je temveč teorija, s katero se zakonodavcu sploh ni baviti. Teorija je samo ena: pravilna. V gornjem primeru se morajo zato zediniti teoretiki, so-li intervencija svečenika in domovinski oklici predpisani za to, da se očuva oblika sklenitve zakona, ali za to, da bosta poročenca prejela zakrament oziroma da bodo njiju rojaki imeli priliko, prijaviti ev. zakonski zadržek. Slovanski teoretiki (Martens) so rešili kvalifikacijo v drugem smislu, in zame ni dvoma, da pravilno. (Drugo vprašanje je, niso-li ti slovanski ženitni pravni redi za moderne čase prestrogi). Pri kolizijah kvalifikacij torej ne gre za konflikte zakonov, katere bi moral rešiti zakonodavec, ampak za konflikte teoretikov, ki jih morajo odpraviti ti sami. Zato ne potrebujemo za njih rešitev nobene nove norme. K večjemu bi se priporočalo, pri kolizijski normi za oblične predpise opozoriti, da velja le za oblične predpise v strogem pomenu besede.

B. Kolizijske norme za več (vsa) pravna polja.

Ker imamo v vsakem civilnopravnem sistemu določbe, ki ne veljajo samo za poedina pravna polja, ampak za več ali celo za vsa pravna polja, moramo imeti dosledno tudi posebne kolizijske norme za nje. Poljski zakon in češkoslovaški načrt poznata resnično več takih posebnih kolizijskih norm, a jih ne uzakonjujeta ločeno (vsaj ne vseh), temveč jih mešata med kolizijske norme za poedina pravna polja, kar se ne priporoča.

V mislih imam kolizijske norme za konflikte med zakonskimi določbami, ki urejujejo:

I. nastanek, prestanek in pravno sposobnost fizičnih in jurističnih oseb;

II. nastanek, prestanek in pravno relevantne lastnosti stvari;

III. pravni posel, enostranski in dvostranski (pogodbo); zadnja je poglavitno gibalno ne le narodnega, ampak tudi mednarodnega privatnopravnega prometa; oba zahtevata:

a) poslovno sposobnost poslovalcev (poleg pravne sposobnosti ad I.);

b) brezhibno (svobodno, resno, določno, razumljivo) poslovno voljo in tej volji ustrezajočo izjavo, pri čemer je možno zastopanje poslovalcev po drugi osebi;

c) možnost in dopustnost pravnega posla; eventualno še

č) posebno obliko izjave poslovne volje.

IV. Pravno zaščito, petitorno in posesorno. Med institute pravne (sodne) zaščite spada po mojem naziranju še zastaranje kot eden načinov prestajanja tožbenih zahtevkov, kreiranih od zakonodavca za restituiranje poškodovanih pravic.

Prehajajoč h kolizijskim normam za poedine pod I.—IV. navedene tvarine, bom zopet izhajal z rešitev, ki so zakonjene v poljskem zakonu in češkoslovaškem načrtu, kolikor nas ne bodo pustile na cedilu.

ad I. Nastanek in prestanek fizičnih oseb se presoja dandanes na evropskem kontinentu lege nationali (patriae) tujčeve osebe. To kolizijsko normo uzakonjujeta tudi oba primerjana elaborata, dasi samo za en primer prestanka fizične osebe, namreč za proglasitev mrtvim. Razume se pa po sebi, da je treba presojeti po istem domovinskem pravnem redu vsa nadaljnja sem spadajoča vprašanja na pr. domnevo živega rojstva, domnevo predsmrti ali sočasne

smrti in sl. Kolizijske norme za konflikte, nastajajoče ob proglašanju mrtvim, izhajajo iz sledečih določb polj. zakona ozir. čsl. nač.:

art. 4.

1) Dla uznania osoby za zaginiona, znikla lub zmarla wlaściwe są władze i prawo państwa, któremu osoba ta podlegała ostatnio.

2) W razie konieczności władze polskie mogą według praw, obowiązujących w Polsce, uznać cudzoziemca za zaginionego, znikłego lub zmarłego, o ile chodzi o skutki w obrębie Państwa Polskiego.

§ 1319.

Prohlášení za mrtvé těch, kdo v době, kdy se počala jejich nezvěstnost, byli občany tohoto státu, provede se podle zákonů československých.

§ 1321.

Jestliže nezvěstný manžel cizinec měl své poslední bydliště v tuzemsku a jestliže manželka je příslušnicí československou nebo jestliže manželka, jež až do uzavření manželství s nezvěstným československou příslušnicí byla, v tuzemsku zůstala nebo se tam vrátila, jest k jejímu návrhu, nezvěstného prohlásiti za mrtvého podle zákonů československých s tím jediným právním následkem, že se jí dává volnost uzavřítí manželství nové.

Kakor vidimo iz art. 4 št. 2 in iz § 1321, poznata oba elaborata tudi slično izjemo, ko tujca ne proglašata mrtvim lege nationali, temveč lege fori. Ta izjema se da teoretično težko opravičiti, a je izzvana od posebnih povojnih razmer. Izjema polj. zak. je zamišljena preširoko; umestnejša je češkoslovaška, ki ima svoj vzor v uv. zak. k. nem. drž. zak. V obeh elaboratih so pomešane z normami za razmejitev materijelnega proglasitvenega prava norme za meddržavno razmejitev proglasitvenega sodstva. § 1320 čsl. nač., ki ga tukaj ne citiram, uzakonjuje celo pogoje, pod katerimi bo priznavala čsl. država inozemski izrek o proglasitvi mrtvim. C. i. p. i. s. naj te nadaljnje norme na tem mestu izloči in jih uvrsti v »mednarodno razmejevanje sodstva« oziroma v »mednarodno priznavanje« (pododdelek mednarodne izvršbe).

Niti poljski zakon, niti češkoslovaški načrt ne govorita izrečno o kolizijski normi za presojanje p r a v n e s p o s o b

n o s t i tuje fizične osebe. Nižje citirani art. 1 št. 1 polj. zak. govori le o presojanju »osebne« sposobnosti tuje fizične osebe, pri čemer misli na njeno pravno in poslovno sposobnost. Čsl. nač. pa sploh molči o kolizijski normi za določitev pravne sposobnosti in sicer namenoma, češ da je sporna. Ne morem pritrđiti stališču ne enega, ne drugega elaborata. Poljskemu ne, ker za pravno in poslovno sposobnost ne zadostuje vedno ena in ista kolizijska norma; češko-slovaškemu ne, ker po m. m. kolizijska norma za pravno sposobnost ni sporna, temveč je pravno sposobnost, kakor nastanek in prestanek, presoјati lege nationali tuje fizične osebe. Res je le, da se uporablja v praksi večkrat, kakor načeloma indicirana lex nationalis, izjemna lex fori ali lex causae. Te pogoste izjeme si je tolmačiti tako-le: Redke sodanes v Evropi še veljavne omejitve pravne sposobnosti. Kolikor še veljajo, so skoro vedno utemeljene v ozirih na javni red in zahtevajo iz teh ozirov, da se uporabljaj na mestu načeloma pravilno indicirane lex nationalis izjemna lex fori. Mislimo na pravno sposobnost cerkev in redov za pridobivanje nepremičnin, ko ni nobene države, ki ne bi presoјala tega vprašanja po lastni lex fori in s tem posegala, prohibitivno ali permisivno, v domovinski pravni red dotične cerkve ali reda. Drugi razlog, iz katerega se mora umakniti ob presojanju pravne sposobnosti tuje fizične osebe domovinski pravni red, je, da ob pravilni kvalifikaciji semkaj spadajočih sporov često ne gre za vprašanje pravne sposobnosti, temveč za vprašanje dopustnosti nameravaneга pravnega posla. Ta se presoјa lege causae. Ko gre na pr. v mednarodnem čekovnem pravu za vprašanje pozvančeve čekovne sposobnosti, bi bilo zgrešeno, uporabljati njegovo lex nationalis, ampak je indicirana lex causae (lex loci solutionis). Citirani art. 1 št. 1 polj. zak. se glasi:

1) Zdolność osobistą osoby fizycznej ocenia się według praw państwa, którego osoba ta jest obywatelem; jeżeli zaś obywatelstwa ustalić nie można — według praw, obowiązujących w miejscu jego zamieszkania.

Podredna navezna okolnost bivališča na mestu neugotovljivega državljanstva je v skladu z modernimi nasveti za ureditev brezdomovinstva. — Poljski zakon ima v art. 2 še nastopno, sem spadajočo kolizijsko normo:

Zdolność osobistą kupca w jego obrocie handlowym ocenia się podług prawa, obowiązującego w siedzibie przedsiębiorstwa.

Ta kolizijska norma spada, kakor izhaja iz njene vsebine, v specijalno trgovinsko kolizijsko pravo (kakor spadata

menična in čekovna sposobnost v specijalno menično in čekovno kolizijsko pravo). O občni poslovni sposobnosti oziroma o kolizijski normi zanjo bom govoril ad III lit. a.

Pri presojanju inozemskih jurističnih oseb se priporoča in vse preveč zanemarja, razlikovati med vprašanji: privatnega prava tujcev, kolizijskega prava in državnega oziroma meddržavnega javnega prava. Prvo, privatno pravo tujcev, odgovarja na vprašanje, je-li pripuščati inozemske juristične osebe k udeležbi na tuzemskem privatnopravnem prometu? To vprašanje se potrjuje od večine državljskih zakonikov molče s tem, da ob kodificiranju tujčeve privatnopravne ravnopravnosti sploh ne razlikujejo med fizičnimi in jurističnimi osebami. Zato veljajo za privatno pravo inozemskih jurističnih oseb iste utesnitve in isti pogoj obstoja formalne recipročnosti, kakor za privatno pravo tujih fizičnih oseb. A pogoj obstoja formalne recipročnosti deficira pri tujih jurističnih osebah češče, nego pri fizičnih. — Kolizijsko pravo odgovarja na vprašanje, po katerem materijelnem pravnem redu je treba presojati pravni nastanek, prestanek in pravno sposobnost inozemskih jurističnih oseb? Ker nimajo lastne volje, temveč poslujejo zanje organi, spada v kolizijsko pravo tudi še presojanje njih organizacije in poslovanja. Vsa ta vprašanja (dosti zamotanejša, nego pri fizičnih osebah) se rešujejo tudi pri jurističnih osebah *lege nationali (patriae)*. — O nacionalnosti jurističnih oseb odločuje državno pravo; kadar pa nastane spor za nacionalnost ene in iste juristične osebe (pozitiven ali negativen), odločuje meddržavno javno pravo. Države se drže, kolikor imajo to tvarino že urejeno, v splošnem načela, da odločuj o nacionalnosti juristične osebe kraj njenega sedeža: administrativnega (ne tehniškega), resničnega (ne fiktivnega). Rezultat je, da se presojata pravni obstoj juristične osebe in njena pravna sposobnost v splošnem po pravnem redu države, v kateri ima juristična oseba svoj administrativni sedež. To normo uzakonjuje implicite art. 1 št. 3 poljskega zakona, ko presoja »osebno« sposobnost juristične osebe *lege loci njenega sedeža*:

3) Zdolność osób prawnych, oraz wszelkich spółek i stowarzyszeń ocenia się podług prawa, obowiązującego w miejscu ich siedziby.

Češkoslovaški načrt nima za inozemske juristične osebe nobene določbe, kar je pomanjkljivo, a vsekakor boljše, nego po nemški določbi čl. 10 uv. zak. k drž. zak. (po kateri je »priznanje« inozemske juristične osebe, zlasti trgovinskih družb, odvisno od izrečne notranjdržavne pripu-

stitve). Noben primerjanih elaboratov ni rešil vprašanja, prestane-li juristična oseba s preselitvijo v inozemstvo? Prejšnja praksa, ki je to zatrjevala in zahtevala likvidacijo v tuzemstvu, je bila po m. m. napačna, ker se z golo preselitvijo juristične osebe njena identičnost ne menja.

Ad II. Za presojanje nastanka, prestanka in pravno relevantnih lastnosti stvari nimamo kolizijske norme ne v poljskem zakonu, ne v češkoslovaškem načrtu, tudi ne v kaki drugi evropski kodifikaciji. In vendar se mi zdi uzakonitev navzočne kolizijske norme potrebna, ker se vnamejo v mednarodni praksi ponovno spori, ali je smatrati neke stvari na pr. hipoteke, hiperohe, superedifikate za premičnine ali nepremičnine, za telesne ali netelesne stvari, in sl.? S kolizijsko normo, ki velja za mednarodno stvarno pravo, odgovor na vsa ta vprašanja ni podan, ker nastajajo navzočni spori ne le na stvarnopravnem polju, ampak tudi na obli-gacijsko-, dedno-, zakonskoimovinsko-, stečajno- in na zupušćinskopravnem polju. Potrebujemo zato posebno kolizij-sko normo. Ta se je v povojni dobi začela pojavljati v nekaterih meddržavnih pravnopomočnih dogovorih. Kar se tiče njene vsebine, je preprosta: *lex rei sitae*. Pravni red situacije stvari je izključno pozvan, da se presojajo po njem nastanek stvari na pr. pogoji specifikacije, prestanek na pr. pogoji komikstije, zlasti pa vse pravno relevantne lastnosti stvari (premičnost, telesnost i. t. d.).

ad III a). Še vedno praktične kolizije v pogledu poslovne sposobnosti rešuje poljski zakon v že citiranem art. 1 št. 1, čl. nač. v sledeči določbi § 1318 al. 1:

Způsobilost osoby k právním úkonům se spravuje právním řádem státu, jehož je příslušníkem.

Obe kolizijski normi, ki navezujeta na državljanstvo tujčeve osebe, soglašata med seboj in ustrezata postulatoma doktrine za evropski kontinent. Oba elaborata soglašata tudi v nastopni nadaljnji normi art. 1 št. 2 ozir. § 1318 al. 2:

Zmiana obywatelstwa nie Stane-li se někdo češkoslo-pociąga za sobą utraty już wenským státním příslušní-uzyskanej pełnoletności. kem, nepozbude tím způsobilosti k právním úkonům již získané.

Tudi tej normi pritrjuje doktrina, dasi ni pravilno njeno utemeljevanje s »pridobljeno pravico«. Gre temveč za primernost in smotrnost, ker tuzemstvo nima interesa, omejevati tujca v poslovni sposobnosti, ki jo je že dosegel pod drugo zakonodajo (Walker).

Poljski art. 3 ima še sledečo normo, neznano čsl. nač.:
Jeżeli cudzoziemiec, niezdolny według prawa, któremu podlegał osobiście (art. 1), sporządził w Polsce czynność prawną (art. 9 ust. 1), mającą w Polsce wywrzeć skutek, należy oceniać jego zdolność według prawa, obowiązującego w Polsce, gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu.

Dasi ima ta kolizijska norma nekaj vzorcev v drugih državljanskih zakonikih (čl. 7 al. 3 nem., čl. 4 gršk., čl. 7 švic.), je vendar ne priporočam za konflikte v pogledu državljanskopravne poslovne sposobnosti. Varani sokontrahent je po državljanskem pravu zaščiteno deliktnepravno s skoro enakim učinkom, kakor če bi obveljala pogodba kljub domovinski poslovni nesposobnosti varajočega kontrahenta. Svoj izvor ima navzoča kolizijska norma v mednarodnem meničnem pravu, katerega strogosti pa ne sodi prenašati v mednarodno državljansko.

ad III. b) Da mora biti poslovna volja brezhibna (svobodna, resna, določna, razumljiva), je zahteva vsakega pravnega reda, tako da v tej določbi ne nastajajo kolizije. Kolizije pa so možne in neredke v pogledu sovisnih vprašanj na pr. da-li zadostuje za ničnost pogodbe zmeta enega pogodbenika, ali je treba prevare oziroma zlorabe zmote s strani sopogodbenika; da-li zadostuje prisiljenost enega pogodbenika, ali je treba, da je povzročil silo ali jo izrabil sopogodbenik? Kolizije nastajajo dalje radi različnih določb o raznih omejitvah poslovne volje (pogojih, terminih, modusih). Zlasti različno urejene so pravno relevantne pomanjkljivosti ženitne volje in njih posledice (zadržek ali prepoved, ničnost ali spodbojnost zakona, prestanek pomanjkljivosti z nadaljevanjem zakona, spregledom, potekom časa i. dr.). Vse te konflikte rešujemo lege causae, to je po onem pravnem redu, ki obvladuje poedina mednarodna pravna polja, in ki jih spoznamo kasneje.

Poslovna volja se izjavlja osebno ali po drugi osebi, ki je upravičena ali za stvoritev poslovne volje (zastopnik) ali za sporočitev že stvorjene poslovne volje (sel). Tudi ob takem neosebnem izjavljanju poslovne volje ene ali druge vrste, morejo nastati kolizije pravnih redov, zlasti če eden kolidujočih pravnih redov izjavljanje po drugi osebi dovoljuje, drugi ne dovoljuje, tretji veže na odobritev oblastva n. pr. pri sklepanju zakona. Merodajne kolizijske norme nima uzakonjene še nobena država, a je tudi znanstvo še ni pripravilo. Lewald je mnenja, da gre za vprašanje oblike

(osebne ali neosebne navzočnosti) ter uporablja kolizijsko normo, ki jo bomo spoznali ad III č).

ad III c). Možnost in dopustnost pravnega posla (po romanskopravni terminologiji substanco, fond ali notranje zahtevke pravnega posla) presojava lege causae, ne da bi bilo potrebno, to izrečno uzakoniti, na pr. dopustnost vsebine poslednje volje lege nationali oporočitelja.

Opozarjati je, da lex causae pri mednarodnih pogodbah, sklenjenih na enem, a spolnjivih na drugem pravnem področju, ni enotna, ampak dvojna: na sklenitveni akt uporabljamo legem loci stipulationis, na spolnitveni legem loci solutionis. Utemeljitev te (še vedno sporne) kolizijske norme sledi kasneje v mednarodnem pogodbenem pravu. V takih primerih postane ob nedopustnosti pogodbe lege loci solutionis nedopustna tudi njena sklenitev (kljub dopustnosti lege loci stipulationis). More se pa po m. m. skleniti lege loci stipulationis nedopustna, lege loci solutionis dopustna mednarodna pogodba.

Včasih je treba na videz istovrstni pogoj veljavnosti mednarodnega pravnega posla presojati po raznih pravnih redih, ker gre za raznovrstne kolizije. To velja zlasti za takozvane »zakonske zadržke« (nejasen, srednjeveškemu kanonskemu pravu posnet pravni pojem). Kadar kolidirajo pravni redi v pogledu osebne ženitne sposobnosti nupturijenta na pr. njegove starosti ali razsodnosti, je treba uporabiti (po kolizijski normi za pravno ali poslovno sposobnost) domovinski pravni red dotičnega (enega) nupturijenta. Kadar pa nastane kolizija v pogledu možnosti ali dopustnosti ženitne zveze, je treba uporabiti kumulativno dva domovinska pravna reda (obeh nupturijentov) na vsakega nupturijenta.

Ponovno zapelje terminologija, da se smatra za vprašanje poslovne sposobnosti, kar je vprašanje dopustnosti pravnega posla. To velja zlasti za takozvano »dispozicijsko sposobnost«, boljše nesposobnost (stečajnika, dolžnika v poravnalnem postopanju, zakonca v nekaterih zakonsko-čovinskih režimih), ko ne gre za kako osebno sposobnost dotičnika, temveč za možnost in dopustnost razpolaganja s svojo imovino. Analogno ne gre pri tkzv. prometni, izvozni ali uvozni sposobnosti stvari za kako lastnost stvari, temveč za dopustnost prometanja ž njo, njenega izvažanja in uvažanja.

ad III. č) Kolizije v pogledu obličnih predpisov rešujeta oba elaborata po tradicijski alternativni kolizijski normi legis causae vel loci actus:

art. 5.

Forma czynności prawnej podlega prawu, które włościwe jest dla samej czynności; jednak wystarczy zastosowanie się do prawa, obowiązującego w miejscu sporządzenia czynności, jeżeli to miejsce nie jest wątpliwe.

§ 1322.

1) Forma právních jednání se spravuje, není-li dále ustanoveno nic jiného, právním řádem, kterým se spravuje právní jednání samo. Stačí však k platnosti projevů stran, šetří-li se formy předepsané právním řádem míst, kde se staly.

Malenkostna razlika in utesnitev art. 5. (da mora biti locus actus znan) bi mogla po m. m. odpasti. — Pri sklepanju distančnih pogodb, kadar ležita kraja oferte in akcepta v raznih pravnih področjih, je treba, kar se tiče oblike, presojati vsakega teh aktov po lastni lex loci actus. Saj imamo celo pogodbe (poroštvene), kjer je samo eden teh aktov (poroštvena izjava) podvržen obliki.

§ 1322 al. 2 čl. nač. ima še sledečo negativno določbo, ki jo art. 6, št. 3. poljskega zakona pravilneje namestuje v stvarnem pravu:

Ustanovení druhé věty prvního odstavce neplatí o právních jednáních, kterými se zřizuje, mění nebo ruší věcné právo nebo břemeno na věci.

Norma je pravilna, ker tvorijo dejanja, s katerimi se ustanavljajo, menjajo ali ukinjajo stvarne pravice in stvarna bremena, zlasti naprava tabularnih listin tkzv. modus aquirendi, ki je podvržen vedno legi rei sitae (po kolizijski normi stvarnega prava). V ogib temu in drugim primerom napačne kvalifikacije notranjdržavnih predpisov se priporoča k art. 5 ozir. § 1322 al. 1 gori priporočena opozoritev, da veljata samo za kolizije obličnih predpisov v strogem pomenu besede.

Ad IV. Na prvo omenitev zveni paradokсно, da spadajo tudi pravna in sodna zaščita (tožbeni zahtevki) v materijelno pravo, in reševanje konfliktov, ki morejo nastati radi različne ureditve tožbenih zahtevkov po raznih pravnih redih, v kolizijsko pravo. A je pravilno. Tožbeni zahtevki so od materijelnega prava ustvarjene pravice na restitucijo (institucijo) poškodovanega pravnega razmerja. Po svoji pravni naravi se najbolj približujejo odškodninskim zahtevkom. Zato je tudi najbolj primerno, reševati konflikte, ki utegnejo nastati v mednarodnem pravnem življenju v pogledu nastanka, vsebine in prestopa tožbenih zahtevkov, po tistem pravnem redu, ki ga indicira kolizijski normi za mednarodno odškodninsko pravo sorodna: lex loci laesionis

commissae. Tožbene zahtevke, nastajajoče iz poškodbe pravnega razmerja, obvladuje torej pravni red kraja poškodbe. — Moremo iti še korak dalje. Lex loci laesionis commissae ne velja le za sodno zaščito (tožbene zahtevke), ampak za vso pravno zaščito, tudi za primere samozaščite (pri čemer opozarjam, da se pravni redi močno razhajajo tudi v pogledu dopustnih primerov samozaščite).

K sodni zaščiti spada dalje, poleg petitorne, posesorna, ki ne zasleduje vpostavitve pravnega, ampak dejanskega stanja. Posestna zaščita je izraz pravne misli, da je nedopustna vsaka nepravna prememba dejanskega stanja. Nepravne so zlasti one premembe, s katerimi si poškodovani upravičenec »dela pravico sam«, prezirajoč za vpostavitve pozvane državne organe. Posestno zaščito (v smislu reprobiranja vsake nepravne premembe, dasi v namenu restituiranja pravnega stanja), poznajo vse civilizirane države, a v dosti različnem obsegu, tako da konflikti tudi tukaj niso izključeni, dasi so redki. Tudi te konflikte rešujemo lege loci laesionis commissae, ki je identična z lex loci rei sitae. — Dočim ne poznata niti poljski zakon, niti češkoslovaški načrt nobene kolizijske norme za pravno in sodno zaščito v splošnem, jo poznata oba za zaščito posesti, a jo napačno (pretesno) uzakonjujeta v stvarnem pravu:

art. 6.

§ 1324.

1) Posiadanie i prawa rzeczowe podlegają ustawie państwa, w którym znajduje się ich przedmiot.

Věcná práva k hmotným věcem nemovitým i movitým a držba těchto práv se spravují právním řádem místa, kde věc jest.

Zastaranje. Po mojem iskanju zastaranje ni nič drugega, nego ugašanje tožbenih zahtevkov, ki se niso sodno uveljavili v zakonito predpisanem tkzv. zastaralnem roku. Iz tega sledi, da se ravnao tudi zastaranje in zastaralni roki (vir mednarodnih konfliktov) lege loci laesionis commissae. Pravni red kraja, kjer je bila pravica poškodovana na pr. stvar odtegnjena lastniku, kjer bi bila morala biti plačana terjatev, a ni bila plačana itd., itd. odloča torej o roku zastaranja, o možnostih njegove ustavitve in prekinitve, o višini zakonskih zamudnih obresti itd. Kolizijsko normo za zastaranje uzakonjuje od primerjanih elaboratov samo art. 6., št. 2. poljskega zakona, a zopet v mednarodnem stvarnem pravu. Trdi, da se ravna zastaranje po pravnem redu kraja, v katerem je bila premičnina ob poteku zastaralnega roka (citacijo pridržujem mednarodnemu stvarnemu pravu). Z mojega stališča je napačna nele uvrstitev med

stvarno pravo, ker gre za institut, skupen vsemu imovinskemu pravu (deloma celo osebnemu), zlasti še obligacijskemu pravu, ampak tudi kolizijska norma sama. Vindikacijski zahtevek iz odtegnitve premičnine mora trajati toliko časa, kolikor dopušča pravni red kraja odtegnitve, a ne pravni red, v katerega območje je prenesel odtegovalec (tat) tujo stvar.

Doktrina uporablja na zastaranje (po dolgoletnih sporih) *legem causae*. V efektu se uporaba *legis causae* (zlasti *legis loci solutionis* v mednarodnem pogodbenem pravu) zelo približuje efektu od mene zastopane *lex loci laesionis commissae*, a nekaj razlik je vendar, kjer se pokaže, da je *lex causae* manj pravilna (gl. moj članek o mednarodnem zastaranju v *Annuaire I*, ki ga izdaja Jgsl. društvo za mednarodno pravo).

V nauk o mednarodni pravni zaščiti spadajo končno po m. m. mednarodne retencijske pravice. Imam jih za primere samozaščite, zato uporabljam nanje pravni red onega kraja, kjer je bila poškodovana (ni bila plačana) zavarovanja potrebna terjatev. —

Ali sem izčrpal institute, skupne vsem ali več pravnim poljem? Mislim, da sem. Kvečjemu bi se mogli med njimi omeniti še imensko in knjižno pravo. Vendar je pravilnejše, uvrstiti imensko pravo v specialno negmotno pravo, ker so tudi ime, firma in drugačne oznake pravni objekti (posebne vrste negmotne dobrine), ne samo pravni atributi oseb. Da se ravna pravica do imena v mednarodnem pravem življenju *lege nationali*, o tem ni spora. O knjižnem pravu spregovorim v zvezi z mednarodnim stvarnim. — Nekateri internacionalisti govorijo še o posebni kolizijski normi za zakonske »učinke« pravni dejanj in činjenic. Po m. m. brez potrebe in upravičenosti. Zakonski učinki niso nič samostojnega, ampak od zakona določene posledice pravnih dejanj in činjenic. Zato se morajo ravnati *lege causae n. pr.* posledice delikta *lege loci delicti commissi*, posledice polnoletnosti *lege nationali* itd. Učinki pravnih dejanj in činjenic so baš poglobitna prilika za uporabo *legis causae*.

C. Kolizijske norme za poedina pravna polja.

Osebnemu pravu gre prednost pred imovinskim; v kolizijskem pravu še zlasti radi tega, ker je treba razmejiti na polju osebnega prava norme skoraj izključno prinudnega značaja, dočim se da doseči na polju popustnega imovinskega prava večina željenih učinkov z avtonomno določit-

vijo (neposredno ali posredno z dogovorom na merodajni pravni red).

Bavil se bom s kolizijskimi normami za vsa civilno-pravna polja, urejena od državljanskih zakonikov. Opustil bom le kolizijske norme za specialnopravna polja (trgovinsko, menično, čekovno, razna negmotnopravna), da ne postanem preobširen, in ker bomo z občepravnimi kolizijskimi normami spoznali hkratu smernice za specialnopravne.

Ženitno pravo.

I. Kolizijske norme za veljavno sklepanje mednarodnih zakonov.

a) art. 12.

§ 1332.

1) Prawną możność zawarcia ważnego związku małżeńskiego ocenia się dla każdego ze stron według jej ustawy ojczyściej. Způsobilost uzavřiti manželství se spravuje pro každého ze snoubenců právním řádem státu, jehož je příslušníkem.

Daši se glasita obe kolizijski normi konformno in daši ustrezata haaški konvenciji z dne 12. junija 1912 (izvzemšije nje zavračilno klavzulo), smatram cit. besedili vendar v enem pogledu za nejasni. Ali je legem nationalem nupturijenta uporabljati samo enkrat (na dotičnega nupturijenta) ali dvakrat (nanj in na sozaročenca), kadar ne pripadata istemu domovinskemu pravnemu redu? Po m. m. je treba razlikovati: a) med zadržki, ki bremenijo na osebi nupturijenta (starost, razsodnost), in b) med zadržki, ki se protivijo nameravani zakonski zvezi (sorodstvo, svaštvo, različnost vere, prešuštvo, spolna bolezen). Na prve je uporabljati legem nationalem samo enkrat, ženinovo na ženina, nevestino na nevesto. Na zadržke druge vrste pa je uporabljati legem nationalem vsakega zaročenca na oba zaročenca (torej dvakrat), tako da more po lastnem domovinskem pravnem redu habilitirani nupturijent postati dishabilitiran po domovinskem pravnem redu sozaročenca. Z drugimi besedami: zakonska zveza postane zaradi zadržkov druge vrste nedopustna, čim ji nasprotuje ženinov a li nevestin domovinski pravni red. Pravna logika terja dalje, da se mora spregled (dispenza) zadržkov, kadar sta zaročenca razne narodnosti, dovoljevati: pri zadržkih, ki nasprotujejo zgolj osebni ženitni sposobnosti, od oblastva domovine nesposobnega zaročenca; a pri zadržkih, ki nasprotujejo nameravani ženitni zvezi, od domovinskih oblastev obeh zaročencev. Grajana nejasnost v besedilih obeh elaboratov izvira že iz besedila haaške konvencije, ki jo skuša prikriti s tem, da se poslužuje

izraza »pravica do ženitve«, na mestu, da razlikuje med obema vrstama zakonskih zadržkov.

b) art. 12.

2) Cudzoziemcom, którzyby według swych praw ojczyistych mogli zawrzeć związek małżeński, niewolno, mimo to, zawierać małżeństwa w Polsce przed tutejszemi władzami, jeżeli przeciw podobnemu małżeństwu według prawa, w Polsce obowiązującego, zachodzi jedna z następujących, nieusuwalnych w drodze dyspensy, przeszkód ważnego małżeństwa:

- 1) pokrewieństwo lub powinowactwo;
- 2) nastawanie na życie małżonka;
- 3) zawarty poprzednio związek małżeński;
- 4) różnica religji, wyższe święcenia kapłańskie i uroczyste śluby zakonne.

Po wzoru čl. 2. haaške konvencije uzakonjuje navzočna norma poljskega zakona pet primerov prohibitivnega poseganja legis loci (poljskih državljskih zakonikov) v tujčevo lex nationalis, indicirano po določbi čl. 12., št. 1. Vse te primere iz ozirov na javni red. Haaška konvencija pozna tudi primer permisivnega poseganja, ki za Poljsko ni praktičen in ni bil prevzet. Čsl. načrt se ogiba tudi vsakemu prohibitivnemu poseganju legis loci iz razloga, ker je čsl. lex loci najmanj toliko liberalna, kakor načeloma indicirana lex nationalis. Čsl. stališču je dati prednost pred poljskim.

c) Za primer, da nupturijent nima nobenega državljanstva ali da jih ima več, bodo uporabljali po čsl. nač. gori citirane generalne določbe §§ 1350., 1351. Poljski zakon nima analognih določb, očitvidno, ker presegajo potrebe kolizijskega prava in se morajo zato drugje uzakoniti (najbolje v specijalnih zakonih o pridobivanju in zgubljanju državljanstva). Praeter legem si moremo pomagati z načeli, za katere so se izrekli po Društvu narodov pozvani strokovnjaki, pa tudi internacionalisti, ki so delali na haaških privatnopravnih konvencijskih načrtih iz l. 1928.

č) Pomanjkljivost ženitne volje se presoja iz razlogov, navedenih pod B III b), lege causae, in concreto legibus nationalibus obeh zaročencev. Povsem primerno se mi na primer zdi, da se smatraj mednarodni zakon za neveljaven, čim je bila prisiljena (prevarjena) nevesta v smislu svojega a li ženinovega domovinskega pravnega reda. A so še internacionalisti, ki uporabljajo za ta primer samo domovinski pravni red prisiljenega (prevarjenega) dela.

d) Kar se tiče oblike mednarodnega zakona (v ogib njegovi neveljavnosti), soglašata poljski zakon in čsl. načrt

v uzakonitvi splošne alternativne kolizijske norme legis loci actus (ki jo navajata na prvem mestu) vel causae (oboje-stranskih domovinskih pravnih redov):

art. 13.

§ 1333.

1) Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu, obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego.

(1) Obřadnosti při smlouvě manželské se spravují právním řádem místa, kde se manželství uzavírá.

2) Do ważności małżeństwa, zawartego poza granicami Polski, wystarczy zachowanie formy, przepisanej przez prawa ojczyste obojga małżonków.

(2) Stačí však, bylo-li dosti učiněno obřadnostem ustanoveným v právních řádech států, jejichž jsou snoubenci příslušníky.

Navzočna kolizijska norma je neprimerno enostavnejša, nego haaška (čl. 5. — 7.). Tudi sankcija je bolj preprosta in enotna (impedimentum dirimens, torej neveljavnost), dočim je po haaški konvenciji enkrat impedimentum dirimens, drugič impedimentum impediens.

II. Kolizijske norme za učinke mednarodnih zakonov.

A. Osebnopravni učinki:

art. 14.

§ 1334.

1) Stosunki osobiste i majątkowe małżonków podlegają ich prawu ojczystemu. Jeżeli małżonkowie następnie należąc będą do państw różnych, stosunki ich oceniać się będzie według prawa państwa, do którego w ostatnim czasie należeli wspólnie.

(1) Právní následky manželství po stránce osobní, počítajíc v to právo na výživu, se spravují právním řádem státu, jehož jsou manželé příslušníky.

2) Je-li tento právní řád pro každého z manželů jiný, spravují se tyto právní následky právním řádem, jenž je posledním společným právním řádem obou manželů, a neměli-li nikdy společného právního řádu, právním řádem manželovým.

(2) Je-li tento právní řád pro každého z manželů jiný, spravují se tyto právní následky právním řádem, jenž je posledním společným právním řádem obou manželů, a neměli-li nikdy společného právního řádu, právním řádem manželovým.

Obe konformni kolizijski normi sta pravilni in ustrezata haaški konvenciji z dne 17. julija 1905 (čl. 1., 9.). Csl. nač. je popolnejši, ker predvideva moderni primer, da državljanstvo soprogoma ni postalo nikdar skupno. Osebnopravne učinke je v tem primeru presoajati po moževi lex nationalis, ki odločuje tudi po načrtu haaške konvencije iz l. 1928.

B. Imovinskopravni učinki: a) ex lege: —

Glej art. 14 št. 1 (zgoraj). § 1335 (razen zadnj. stavka).

(1) Zákonné manželské právo majetkové se spravuje co do poměrů mezi manžely právním řádem státu, jehož je manžel příslušníkem v době uzavření manželství.

Kakor po čl. 2. al. 1. haaške konvencije z dne 17. junija 1905., odločuje o legalnih imovinskopravnih učinkih mednarodnega zakona po obeh elaboratih domovinski pravni red moža ob sklenitvi zakona; na oni neveste ali zakonskega domicila se ni ozirati. — K tej načelni kolizijski normi poznata oba elaborata po eno izjemo in po eno dopolnitev:

art. 16.

Artykuly 14 i 15 nie mają zastosowania, o ile państwo, w którego granicach położone są nieruchomości małżonków, wymaga stosowania co do tych nieruchomości własnego prawa.

§ 1336.

Jestliže právní řád státu, v jehož území leží nemovitosti manželů, nařizuje, že platí právní řád místa, kde věci jsou, platí co do těchto věcí tento právní řád.

Moževa lex nationalis se mora po navzočni izjemni normi umakniti legi rei sitae, ako leži nepremičnina enega ali drugega soproga v tuji državi, in zahteva pravni red te države svojo lastno uporabo. Tesneje in pravilnejše izraža to izjemno normo čl. 7. haaške konvencije, po kateri se umika moževa lex nationalis le »specijalnim zemljiškim režimom«. Razen v tem primeru se med premičninami in nepremičninami ne razlikuje ne po poljskem zakonu, ne po čl. nač., ne po haaški konvenciji.

art. 14.

3) Jednak zmiana obywatelstwa sama przez się nie wpływa na zmianę ustawowego ustroju majątkowego małżonków, który podlega nadal ojczystemu prawu męża z czasów zawarcia ślubu.

§ 1335 (zadnji stavek al. 1).

Tento právní řád platí, i když se státní občanství změnil.

V tej dopolnitvi prihaja do uzakonitve načelo nepremenljivosti enkrat ustanovljenega legalnega imovinskega-pravnega režima med soprogi. Tudi v pogledu te norme soglašata oba elaborata tako med seboj, kakor s haaško

konvencijo. — Osebnopravni režim je po vseh treh premenljiv, se torej menja z menjavo merodajne *lex nationalis*.

b) *ex contractu*:

art. 14.

2) Každoczesne pravo ojcyste małzonków rozstrzyga, czy w czasie pożycia małżeńskiego mogą zawrzeć układ majątkowy, lub rozwiązać, albo zmienić układ, między nimi istniejący.

art. 15.

Układy majątkowe małżeńskie, tudzież darowizny między małżonkami, lub narzeczonymi podlegają prawu państwa, do którego mąż lub narzeczony należał w chwili zawarcia umowy.

§ 1335.

(2) Smluvené spořádání manželského práva majetkového se spravuje právním řádem státu, jehož je manžel příslušníkem v době, kdy se toto spořádání činí.

Po pravnih redih slovanskih držav je soprogoma skoro povsod dovoljeno, sklepati ženitne pakte pred zakonom in v zakonu, tudi sklenjene pakte preminjati in jih ukinjati. Spričo te svobode paktiranja potrebujejo slovanske države navzočno kolizijsko normo skoro le za razmejitev svojih pravnih redov od neslovanskih, zlasti romanskih (po katerih velja nasprotno skrajna nesvoboda predmetnega paktiranja. Romanske države dopuščajo ženitne pakte v splošnem le pred sklenitvijo zakona. Po art. 14 št. 2 polj. zak. odločuje o tem, smeta-li zakonca v zakonu pakte na novo sklepati ali obstoječe ukinjati in preminjati, vsakokratna *lex nationalis* obeh soprogov. Pakti sami (in daritve med soprogi) so podvrženi po nadaljnjem art. 15. domovinskemu pravnemu redu moža ali zaročenca ob sklenitvi pakta. Že cit. izjema art. 16. (na korist legis rei sitae) velja tudi za pakte. Čsl. nač. pozna eno samo kolizijsko normo § 1335. Po njej je presojeti pogodbeno ureditev zakonsko-imovinskega režima (torej vsa vprašanja dopustnosti sklepanja, vsebine in učinkov paktov) po domovinskem pravnem redu moža ob času ureditve. Popolnejše in pravilnejše od obeh elaboratov so kolizijske norme haaške konvencije iz l. 1905. ozir. haaškega načrta iz l. 1928.: a) Po čl. 4. v zvezi s čl. 9. odločuje o dopustnosti sklepanja, ukinjanja in preminjanja ženitnih paktov v zakonu pravni red vsakokratnega skupnega državljanstva soprogov. Če njima ob paktiranju ni več

skupno, njiju zadnji skupni domovinski pravni red, a za primer, da njima ni bilo nikdar skupno, možev domovinski pravni red. b) Po čl. 5. v zvezi s čl. 9. odločuje o veljavnosti paktov v pogledu vsebine in o njih učinkih, če se sklepajo v zakonu, skupni pravni red soprogov, če njima ni več skupen, zadnji skupni, in če njima ni bil nikdar skupen, možev domovinski pravni red. c) Po istem čl. 5. odločuje o veljavnosti paktov med zaročenci v pogledu vsebine in o njih učinkih pravni red države, ki ji pripada mož ob sklenitvi zakona (ne zaročenec ob sklenitvi pakta). Vse tri kolizijske norme a) — c) prevzame tudi rumun. mednar. zas. pravo s čl. XXVI — XXVII. Manj pravilna se zdi kolizijska norma čl. 3. haaške konvencije, po kateri odločuje o poslovni sposobnosti zaročencev za sklenitev paktov čas sklenitve zakona, ne čas sklenitve paktov. Poljski zak. in čsl. nač. ne prevzameta te posebnosti, tako da bo veljala po njih za poslovno sposobnost pravilnejša splošna kolizijska norma.

III. Kolizijske norme za prestanek mednarodnega zakona (njegove vezi ozir. zakonske skupnosti).

art. 17.

§ 1337.

1) Dla rozvodu lub rozdziału od stolu i łoża właściwe są władze i prawo państwa, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozvodu lub rozdziału. Jeżeli małżonkowie podlegają w tym czasie państwow różnym, właściwe są władze i prawo państwa, do którego małżonkowie wspólnie należeli w ostatnim czasie.

(1) Zrušení manželství a jakékoli zrušení manželského společenství se spravují právním řádem státu, jehož jsou manželé příslušníky v době, kdy se podává žaloba nebo žádost. Je-li tento právní řád pro každého z manželů jiný, spravují se ona zrušení právním řádem, jenž je posledním společným řádem domovským obou manželů, a neměli-li nikdy společného právního řádu, právním řádem manželovým.

Kakor vidimo, uporabljata oba elaborata na prestanek mednarodnih zakonov skupni domovinski pravni red soprogov ob času tožbe (prošnje) za razvod (ločitev). Če njima ob tem času državljanstvo ni več skupno, zadnji skupni domovinski pravni red. Mlajši čsl. nač., ki je že poznal zaključke šeste haaške konference iz l. 1928., urejuje še primer, da zakoncema državljanstvo ni bilo nikdar skupno. — Indicirani domovinski pravni red je uporabljati ne le na vprašanje dopustnosti razvoda (ločitve), ampak tudi na

razvodne (ločitvene) razloge. — Art. 17., št. 1. urejuje hkratu mednarodno razmejitev razvodnega (ločitvenega) sodstva, a to ne spada v kolizijsko pravo. — Prijetno se razlikujeta oba elaborata od haaške konvencije z dne 12. julija 1902, ki uporablja na razvod (ločitev) kumulativno legem nationale soprogov in legem fori ter dopušča prestanek zakona le ob razvedljivosti (ločljivosti) in iz razvodnih (ločitvenih) razlogov po obeh pravnih redih (z eno izjemo). Elaborata se na lex fori opravičeno ne ozirata.

art. 17.

§ 1337.

2) Jeżeli małżonkowie zmieniły przynależność państwa, to fakt, który zmianę tę wyprzedził, może być przyczyną rozvodu lub rozdziału tylko o tyle, o ile uzasadnia rozwód lub rozdział także według prawa przed tą zmianą właściwego.

(2) Změnil-li se státní občanství, jest skutečnost, která se stala před touto změnou, důvodem zrušení manželství nebo jakéhokoli zrušení manželského společenství jen tehdy, když byla takovým důvodem i podle práva dříve příslušného.

V pogledu navzočne norme, po kateri mora biti kvalifikacija razvodne (ločitvene) činjenice podana po domovinskem pravnem redu, ki sta mu pripadala soproga ob času, ko se je činjenica pripetila, soglašata oba elaborata med seboj in s haaško konvencijo. Norma je tudi logičen postulat. Za prakso (tudi medpokrajinsko) je zlasti poudarjati, da se ne more nikdar izposlovati razvod zakona iz gole ločitvene činjenice. Kvalifikacija po navedenem domovinskem pravnem redu pa ne zadostuje, ampak mora činjenica tvoriti razvodni (ločitveni) razlog tudi še po domovinskem pravnem redu soprogov ob tožbi (prošnji) za razvod (ločitev). Tukaj se zahtevanje konkordance dveh pravnih redov ne zdi prestrogo.

V art. 17., št. 3. in 4. ima poljski zakon še norme o sodstveni kompetenci v razvodnih (ločitvenih) zadevah, dalje norme o pogojih za tuzemsko priznavanje inozemskih razvodov (ločitvenih) izrekov, končno za tuzemskečasne odredbe v razvodnih (ločitvenih) pravnih inozemcev. Vse te norme pa ne spadajo v kolizijsko pravo, radi česar jih ne citiram. Čsl. nač. prinaša analogne določbe v uvodnem zakonu k o. d. z-u (čl. LVIII.).

Kar se tiče mednarodne zaroke, nimata ne poljski zakon, ne čl. načrt kolizijskih norm zanje, tudi kolizijska prava drugih evropskih držav ne. — Ker mora biti vsaka zaroka, narodna ali mednarodna, predvsem veljavna, rešujemo kolizije v pogledu posameznih zahtevkov njene veljav-

nosti po kolizijskih normah, ki smo jih spoznali za mednarodni pravni posel, zlasti za mednarodno ženitev. Osebna zaročna sposobnost mora biti podana lege nationali vsakega zaročenca, a nameravana ženitna zveza dopustna po obojestranskih domovinskih pravnih redih. Pravitako mora biti zaročna volja določna, resna, razumljiva in zlasti svobodna po obojestranskih domovinskih pravnih redih. Oblika, če jo predpisuje kateri kolidujočih pravnih redov, se ravna alternativno lege loci actus vel causae. Težavnejše je ugotoviti, po katerem pravnem redu nastopijo posledice odstopa od zaroke (razen če gre za odstop deliktnega značaja, ki ga obvladuje lex loci delicti commissi). Že v notranjem državljanskem pravu ni soglasja, je-li smatrati odstop od zaroke za kršitev pogodbe ali za quasidelikt? Jaz sem zadnjenavedenega mnenja z ozirom na povsod uzakonjeno načelo »libera esse debent matrimonia«, ki ne dopušča, da bi prilagali zaroki značaj obvezne pogodbe, a odstopu od zaroke značaj kršitve pogodbe. Po m. m. je zato uporabljati na posledice odstopa od zaroke (zlasti na odškodninsko dolžnost in njen obseg, ki sta po raznih pravnih redih zelo različna) legem loci quasidelicti commissi. Ta je po m. m. tam, kjer bi morala zaroka preiti v poroko, najčešče torej na nevestinem domicilu. Kadar sta pa zaročenca enakega državljanstva, dajem tudi jaz (kakor čl. 38 code Bustamente) prednost njiju skupnemu domovinskemu pravnemu redu. Uporabljanja legis fori z vidika ordre publica, ki ga zagovarja avstrijska judikatura, ne smatram za upravičenega.

Otroško (roditeljsko) pravo.

A. Zakonski otroci.

1. Kolizijska norma za nastanek razmerja med zakonskimi otroki in roditelji.

art. 18.

1) O slubnem pochodzeniu dziecka rozstrzyga prawo ojczyste meza matki z czasu urodzenia się dziecka.

2) Jeżeli wówczas mąż już nie żył, właściwe jest prawo zmarłego z czasu jego śmierci.

§ 1338.

Zdali dítě zrozené z ženy provdané je manželské čili nic, je rozhodnouti podle právního řádu státu, jehož byl manžel matčin příslušníkem v době narození dítěte, anebo zemřel-li dříve, v době smrti; není-li známo, jaké měl v těchto dobách státní občanství, podle právního řádu státu, jehož byl přísluš-

nikem v době posledního známého pobytu.

Po obeh določbah odločuje o nastanku razmerja med zakonskimi otroki in roditelji lex nationalis soproga matere ob rojstvu otroka, pri posthumnih otrokih ob njegovi smrti. Ta kolizijska norma je splošno priznana. Dopolnitvena norma § 1338 čl. nač. za primer, da soprogovo državljanstvo ne bi bilo znano, se mi zdi manj umestna, ker mora v tem primeru veljati isto, kar velja za mnogobrojne druge primere brezdomovinstva.

2. Kolizijski normi za osebno- in imovinskopravne učinke:

art. 19.

§ 1339.

1) Dla stosunków między rodzicami a dziećmi ślubnymi właściwe jest ich prawo ojczyste.

(1) Právní poměry mezi rodiči a dětmi manželskými se spravují právním řádem státu, jehož jsou všichni účastníci příslušníky.

2) Jeżeli prawa te są różne i odmienne, obowiązuje prawo państwa, któremu strona wspólnie podlegały do ostatniego czasu.

(2) Není-li tento právní řád pro všechny účastníky stejný, platí jejich poslední společný právní řád, a neměli-li nikdy společného právního řádu, platí právní řád dítěte.

Tudi ti dve normi soglašata med seboj in sta splošno priznani. S skupno lex nationalis ne tekmuje, kar se tiče indiciranosti, nobena druga. Čsl. nač. ima še normo za redki primer, da lex nationalis roditeljem in otrokom ni bila nikdar skupna: v tem primeru naj odločuje otrokova lex nationalis. Morda bi bilo primernejše uzakoniti, naj odločuje po otrokovi izberi tista lex nationalis (otrokova ali očeta ozir. roditeljev), ki je zanj ugodnejša. Da bi otroku po enkrat ustanovljenem imovinskopravnem režimu ne škodovala prememba skupnega državljanstva (s prestopom očeta v drugo državljanstvo), bi se še priporočalo, uzakoniti nepremenljivost enkrat ustanovljenega imovinskopravnega režima (v nasprotju k premenljivosti osebnoopravnega). Vse po analogiji mednarodnega ženitnega prava.

3. Izjemna kolizijska norma na korist legi rei sitae:

art. 19.

§ 1339.

3) Prawa rodziców i dziecka do nieruchomości, będącej własnością dziecka, ocenia się według praw państwa, w którym położona jest nie-

(3) Jestliže právní řád státu, v jehož území leží nemovitosti dítěte, nařizuje, že co do prav otcových k těmto nemovitostem platí právní

ruchomość, jeśli państwo to řád místa, kde věci jsou, plauważa swoje prawo za wła- tí tento právní řád. ściwe.

Dasi soglašata elaborata tudi v tej izjemni normi, ji ne morem pritrđiti tako, kakor je uzakonjena. Izjema na korist legi rei sitae se mi zdi opravičena le na korist »specijalnim zemljiškim režimom« (iz ozirov na javni red), ki so malo praktični. Za kolizijo pa, ki jo imata v mislih elaborata (gre-li očetu užitek ali gola uprava otrokove, v tujini ležeče, nepremičnine), bi ne smela biti merodajna lex rei sitae, ampak načelna skupna (zadnja skupna) lex nationalis.

4. Norma za primer kolizije roditeljskih in zetovih pravic:

art. 19.

§ 1339.

4) Stosunek rodzicow do córki zameżnej ocenia się według ojczystej ustawy mę- ża córki, o ile uprawnienia rodzicow, z właściwej dla nich ustawy plynące, sprze- czne są z uprawnieniami mę- ża, opartemi na właściwej dla niego ustawie.

(4) Provdá-li se dcera, zani- kají práva rodičů, pokud jsou na sporu s právy man- želovými opřenými o právní řád státu, jehož je manžel příslušníkem.

To kolizijo rešujeta oba elaborata pravilno na korist zeta. Če bi na pr. po zetovem domovinskem pravnem redu prehajala pravica do upravljanja parafern nedoletne žene nanj, bi se morala tej pravici umakniti fastova upravna prava po njegovi lex nationalis. Ob tej priliki in na tem mestu bi se priporočalo, uzakoniti še normo, da nedoletna žena, ki pride s svojo poročitvijo lege nationali svojega očeta izpod njegove očetovske oblasti, ne ostane pod to oblastjo radi novega, po možu pridobljenega državljanstva, ako mo- žev domovinski pravni red te vrste ugasnitve očetovske oblasti ne pozna.

B. Pozakonitve (legitimacije).

art. 22.

§ 1342.

Uprawnienie dziecka nie- ślubnego podlega ojczystemu prawu ojca z czasu upraw- nienia, a jeżeli ojciec wów- czasu już nie żył, — prawu z czasu jego śmierci.

(1) Legitimace nemanžel- ského dítěte se spravuje právním řádem státu, jehož je muž příslušníkem v době legitimace nebo, zemřel-li dříve, jehož byl příslušníkem v době své smrti.

Pozakonitve se presojajo po obeh določbah lege nationali nezakonskega očeta ob času pozakonitve (ob sklenitvi zakona z nezakonsko materjo ozir. ob podelitvi vladarjeve milosti). Če se pa doseže pozakonitev (po vladarjevi milosti) šele po smrti nezakonskega očeta, lege nationali ob njegovi smrti. Ta kolizijska norma je splošno priznana in korespondira s kolizijsko normo, ki smo jo spoznali za presojanje zakonskega rojstva (nastanek razmerja med zakonskimi otroki in roditelji). — Čsl. dopolnitveno kolizijsko normo §-a 1342 al. 3, citiram kasneje, ker je skupna mednarodnemu pozakonitvenemu in adopcijskemu pravu.

C. Posvojitve (adopcije).

art. 23.

§ 1342.

Dla przysposobienia właściciwie jest prawo państwa, do którego należy przysposabiający.

(2) Osvojení se spravuje právním řádem státu, jehož je osvojovatel příslušníkem.

Z mednarodnim adopcijskim pravom se bavim v posebni razpravi, priobčeni v Annuiare II. Jgsl. društva za mednarodno pravo (1933). V njej prihajam po analogni uporabi kolizijskih norm za mednarodno ženitno pravo do zaključka, da je kolizijska norma legis nationalis adoptivnega parenša, ki jo uzakonjujeta oba elaborata, pravilna za rešitev mnogih kolizij s polja mednarodnega adopcijskega prava, vendar ne za vse. Za rešitev drugih kolizij je pravilnejša lex nationalis adoptivnega otroka, za rešitev zopet drugih pa najprimernejša kumulativna uporaba obeh leges nationales, adoptivnega parenša in otroka. Kdaj eno, kdaj drugo, kdaj tretje, povedo per analogiam uporabljene kolizijske norme mednarodnega ženitnega prava, tako da bi mogel zakonodavec kratko odrediti, da je na kolizije mednarodnega adopcijskega prava per analogiam uporabljati kolizijske norme mednarodnega ženitnega. Analogija je umestna, ker se osnavlja tudi adopcijsko razmerje z dvema aktoma, s pogodbo interesentov in z intervencijo oblasti; dalje, ker imamo tudi pri adopcijah zadržke, ki bremene ali na osebi kontrahentov ali nasprotujejo nameravani adopcijski zvezi; končno, ker uzakonjujejo mlajši in najbolj razviti adopcijski pravni redi za razvezo adopcijskega razmerja razloge, sorodne razvodnim činjenicam. Da mora poleg domovinskega pravnega reda adoptivnega parenša biti izjemoma uporabljena lex nationalis adoptivnega otroka, priznava za en primer nastopna določba §-a 1342 al. 3 čsl. nač., ki velja hkratu za mednarodno pozakonitveno pravo:

Zdali pri legitimaci nebo pri osvojeni je nutno privoleni ditete, jeho pribuznych a zastupcu, je rozhodnouti podle pravního řádu státu, jehož příslušníkem je osoba, která ma byti legitimována, nebo osvojovanec.

Poljski zakon tudi te izjeme ne pozna, dasi je še besedilo čl. nač. dosti pretesno. Pasivna adopcijska sposobnost se mora namreč vedno presojeti lege nationali adoptivnega otroka (gl. čl. XXXIII rumun. nač.), kakor se presoja aktivna lege nationali adoptivnega parensa. Možnost in dopustnost adopcijske zveze pa morata biti podani po obeh leges nationales. Intervenciji oblastva ob adopcijah ne gre značaj obličnosti v strogem pomenu besede, ampak postane adopcijska zveza brez oblastvene intervencije nedopustna. To velja zlasti za moderne države, v katerih oblastva adopcij ne »potrjujejo«, ampak jih po lastnem sprevidu »odobrujejo« ali ne odobrujejo. Zato ne morejo veljati za to navidezno obliko ne lex nationalis adoptivnega parensa, ne alternativno indicirana pravna reda, ki smo ju spoznali za obliko mednarodnega pravnega posla, ampak kumulativno uporabljena obojestranska lex nationalis adoptivnega parensa in adoptivnega otroka.

C. Nezakonski otroci.

1. Kolizijska norma za pravno razmerje med otrokom in nezakonsko materjo:

art. 20.

§ 1340.

Stosunek dziecka nieślubnego do matki ocenia się według prawa państwa, do którego matka i dziecko należą; gdyby zaś prawa matki i dziecka były później różne i odmienne, według ostatniego ich prawa wspólnego.

(1) Právní poměr mezi manželským dítětem a matkou se spravuje právním řádem státu, jehož jsou oba příslušníky.

(2) Je-li tento právní řád pro každého z nich jiný, platí právní řád státu, jenž je posledním společným právním řádem domovským obou, a neměli-li nikdy společného právního řádu, platí právní řád dítěte.

V prvih dveh določbah soglašata oba elaborata. Čsl. nač. ima še tretjo določbo za primer, da državljanstvo materi in otroku ni bilo nikdar skupno. Tu bi bilo po m. m. umestnejše odrediti, naj velja po izberi otroka ona obeh leges nationales, ki je zanj ugodnejša. Primer je v slovan-

skih državah komaj praktičen. Vsekakor se zdi napačna še vedno zatrjevana kolizijska norma materine *lex nationalis*.

2. Kolizijska norma za pravno razmerje do nezakonskega očeta (zlasti za nastanek in vsebino):

art. 21.

§ 1341.

1) Dla ustalena neslužbenega ojcstva, vzajemnih pravnih i obveznosti očca i matke djeteta, tudje očca i matke vlasnik je pravo vlasništva, kotremu matka i djetko podlegala v trenutku rođenja se djeteta.

(1) Co do práv nemanželského dítěte na výživu, výchovu a zaopatření platí právní řád státu, jehož je dítě příslušníkem v době narození, a co do práv nemanželské matky proti souložníku platí právní řád státu, jehož je matka příslušníkem v době narození dítěte.

Navzočna kolizijska norma je, kakor znano, ena najspornejših. Tudi citirani določbi jo rešujeta (soglasno) le za en primer, da je državljanstvo materi in otroku skupno (v tem primeru odločuje pravni red skupnega državljanstva). Če državljanstvo ni skupno, naj odločuje po čl. nač. pravni red otrokovega državljanstva, dočim polj. zak. rešitve nima. Na *lex nationalis* očeta se ne ozira ne eden, ne drugi elaboratov. Po m. m. bi se pa priporočalo (iz humankopolitičnih ozirov), uzakoniti, naj velja po otrokovi izbi njegova ali očetova *lex nationalis* (katera je zanj ugodnejša). Uporabljanje *legis fori* (v Avstriji) smatram v kolizijskem pravu za načeloma zgrešeno. Dopustno je le poseganje *legis fori* v indicirani pravni red iz ozirov na javni red. Pri vprašanju ugotavljanja nezakonskega očetovstva in pri določanju dolžnosti nezakonskega očeta napram otroku smatram za možno zlasti permissivno poseganje *legis fori*.

3. Alternativna kolizijska norma art. 21 št. 2 polj. zak.:

Ježeli w tym czasie i ojciec niesłubny i matka mają miejsce zamieszkania w Polsce, należy stosować obowiązujące w Polsce prawo dla ojca właściciwego, gdy dla dziecka jest korzystniejsze.

Kakor vidimo iz te določbe, uporaba otroku koristnejšega pravnega reda zakonodavcu ni povsem neznana: na Poljskem se uporablja (ne glede na otrokovo narodnost) poljski zakon takrat, kadar bivata oba roditelja ob rojstvu otroka na Poljskem, in je poljski zakon otroku koristnejši, nego njegova lastna *lex nationalis*. Čsl. načrt ne pozna slične določbe.

4. Na pravno razmerje med nezakonsko materjo in zaploditeljem otroka je uporabljati po že citiranih art. 21

št. 1 ozir. § 1341 legem nationalem matere ob rojstvu otroka (poljski zakon pravi: materi in otroku skupni pravni red, kar je v efektu isto). Kadar je pravni red nezakonskega zaploditelja za mater ugodnejši, bi ne imel pomislekov, zakoniti, da se sme mati opirati na lastni ali na domovinski pravni red otrokovega zaploditelja.

5. Čsl. nač. pozna v § 1341 al. 2 še sledečo določbo:

Propůjčeni jména nemanželskému dítěti spravuje se právním řádem dítěte.

Po tej določbi odločuje otrokov domovinski pravni red o tem, mu-li more nezakonski oče »posoditi« svoje rodbinsko ime. Tej kolizijski normi je pritrditi, ker bi ne bilo primerno, ako bi si smel izposoditi otrok očetovo ime tudi v primeru, ko pozna ta institut samo očetov pravni red, ne njegov lastni. Kadar bi domovinski pravni red izjemoma otroku in materi ne bil skupen, bi moral dopuščati izposoditev očetovega priimka po m. m. tudi materin domovinski pravni red.

Skrbstveno pravo.

Tutela (varuštvo) in cura personae (preklic) sta instituta, ki nadomeščata pri varovancih pomanjkujočo, pri preklicanih osebah zapravljeno ali brez krivde alterirano poslovno sposobnost. Ob tem bistvu skrbstva mora mednarodna razmejitev skrbstvenih materijelnih pravnih redov že radi potrebne harmonije kolizijskih norm navezati na isto navezno okolnost, ki smo jo spoznali za ukinitev in omejitve poslovne sposobnosti t. j. na državljanstvo skrbstva potrebne osebe.

1. Načelno kolizijsko normo varovančeve legis nationalis resnično uzakonujeta i poljski zakon i češkoslovaški načrt:

art. 24.

Prawo i władze ojczyste osoby, potrzebującej pieczy prawnej (opieki, kurateli, pomocnika, doradcy sądowego), są właściwe dla wszystkich spraw w zakresie pieczy prawnej.

§ 1343.

Podmínky vzniku a skončení poručení se spravují právním řádem státu, jehož je chráněncem příslušníkem. Poručenská péče se týká zásadně osoby chráněnce a jeho majetku, necht' je jeho majetek kdekoliv.

§ 1345.

Tato ustanovení o poručení platí obdobně, jde-li o podobná zařízení ochran-

ná, jako jsou opatrovnictví nad osobami nezpůsobilými k právním činům a podpora.

Točnejše in popolnejše je besedilo čl. nač., ker označuje kot področje navzočne kolizijske norme »nastanek« in »prestanek« varuštva (v nasprotju k »organizaciji« in »vršenju« varuštva, ki se ravnata lege fori). Dalje, ker izrečno poudarja (v potrebnem nasprotju k historičnemu razlikovanju), da je podvržena varovančevi *lex nationalis* vsa njegova imovina, naj leži kjerkoli, tudi nepremičnine v tujini. Tudi ne meša § 1343 vmes, kakor dela art. 24, norm za mednarodno razmejitev skrbstvenega sodstva. Da velja kolizijska norma *legis nationalis* ne le za varuštvo, ampak tudi za razne vrste preklica in za druge slične institute, pravi art. 24 izrečno in dodaja čl. nač. v cit. § 1345. Kakor med seboj, sta oba elaborata v skladu z določbami haaških konvencij z dne 12. junija 1902 (čl. 1, 5) in z dne 17. julija 1905 (čl. 1, 3, 6).

2. Art. 25. polj. zak. ne citiram, ker govori o možnosti, da se delegira inozemsko oblastvo s skrbstvom nad poljskim državljanom, kar ne spada v kolizijsko pravo. Čsl. nač. bo uzakobil analogno določbo v čl. LIX. uv. zak. k o. d. z.

3. Pač pa uzakonjuje polj. zak. v art. 26. še eno kolizijsko normo za primer, da organizirajo poljska oblastva skrbstvo nad inozemcem:

Dla cudzoziemców, potrzebujących opieki, a zamieszkałych lub posiadających majątek w Polsce, władza polska wyda według własnych praw wszelkie potrzebne zarządzenia opiekuńcze stale lub czasowe, o ile tego władza obcego państwa nie czyni w dostatecznej mierze. Powody i terminy ustanowienia i zniesienia opieki ocenia się według ustawy ojczystej cudzoziemca.

Vidimo, da se izdajajo tudi v takih primerih *lege fori* (poljski) samo formalnopravne ukrenitve, dočim se presojajo »povodi in termini za ustanovitev in ukinitvev skrbstva« *lege nationali* tujca. Čsl. nač. bo imel analogne določbe v čl. LX. — LVII. uvodnega zakona k o. d. z.

4. Po čl. 27. polj. art. ne veljajo pravkar spoznane kolizijske norme za primere *curae rei*:

Artykuly powyższe (24 — 26) nie mają zastosowania do kurateli (opieki) dla spraw poszczególnych.

Enaka določba se razume brez izrečne zakonitve tudi za čl. nač. Kajti primeri *curae rei* so bistveno različni od primerov skrbstva, varuštva ali preklica. Tam ne gre nikoli za ukinitvev ali omejitev poslovne sposobnosti. — Kateri

pravni redi pa so indicirani v mednarodnih primerih curae rei, o tem ve znanstvo še jako malo, tako da je razmejitev že iz tega razloga nezrela za uzakonitev. Po m. m. je treba razlikovati med primeri curae rei generalis in specialis; dalje med stvarnimi kuratelami, ki jih povzročajo materijelnopravni povodi, v nasprotju h kuratelam, povzročenim od raznih vrst postopanja. Praksa uporablja skoro izključno legem fori, kar je malo točno.

5. Čsl. nač. ima v § 1344. še dve kolizijski normi, ki manjkata poljskemu zakonu:

§ 1344.

(1.) Povinnost prijimouti a zastávati poručentství se spravuje právním řádem státu, jehož jest poručník příslušníkem.

Dolžnost, prevzeti in vršiti varuštvo, je državljanska; zato more odločati o tej dolžnosti le domovinski pravni red tujca. — Od tega vprašanja je razlikovati vprašanje sposobnosti tujca za prevzem tuzemskega varuštva. O tej sposobnosti odločuje po mojem mnenju tuzemski pravni red z ozirom na pretežno javnopravni značaj te funkcije. Po novem ital. mednar. zas. pravu je predlagano, da odločuj o sposobnosti, hkratu o oprostivnih razlogih, obojestranska lex nationalis, varuhova in varovančeva.

§ 1344.

(2.) Právní poměry mezi poručníkem a poručencem se spravují právním řádem státu, v kterém je poručenský soud nebo úřad.

Pravno razmerje med varuhom in varovancem je v tako tesni zvezi s formalnim varuškim pravom, da ga težavno obvladuje druga lex, nego lex fori. — V praksi to ni edini primer, o katerem je dvom, pripada-li materijelnemu ali formalnemu varuškemu pravu? Zgled: Ali se sme odobriti odsvojitve nepremičnine inozemskega varovanca, ki jo dovoljuje lex fori, a prepoveduje lex nationalis. Po m. m. je tukaj uporabiti legem nationalem (celo tedaj, če bi nepremičnina ležala v tuzemstvu).

Stvarno pravo.

Oba primerjana elaborata poznata poleg splošne kolizijske norme za mednarodno stvarno pravo vrsto specijalnih, od teh čsl. nač. nekaj več, nego polj. zak.

1. Splošna kolizijska norma je uzakonjena v že citiranih (gl. B IV) art. 6., št. 1. ozir. § 1324., ki velevajo uporabo legis rei sitae. Ta norma je pravilna ne le sama po sebi, ampak še zlasti radi tega, ker ne dela razlike med premičnimi in ne-

premičnimi predmeti stvarnih pravic, kakor so napačno razlikovali statutarji. Kolizijska norma legis rei sitae velja ne le za mednarodna lastninska razmerja, ampak za vsa stvarnopravna, zlasti še za zastavna in služnostna. Služnostne pravice (ob državnih mejah) se ravna po pravnem redu situacije služečega, ne gospodujočega zemljišča. — Ako kolidirajo pravni redi v pogledu vprašanja, so-li hipoteke podvržene zastaranju ali niso, tedaj po m. m. ni uporabljati legem reia sitae, ampak legem loci laesionis commissae, ker ob pravilnem umevanju ne gre za zastaranje hipotek, ki so nesamostojne pravice, ampak za zastaranje s hipoteko zavarovalih terjatev.

2. Oba elaborata poznata specijalno kolizijsko normo za mednarodno priposestvanje stvarnih pravic (zlasti lastninske na premičninah, ki menjajo v toku priposestvanja svojo situacijo). Kolizijo n. pr. v pogledu priposestvalne dobe rešujeta v tem smislu, da more priposestnik izbirati med pravnim redom stare ali nove situacije:

art. 6.

§ 1328.

2) Zasedzenie, przedawnie i przemilczenie, ocenia się według ustawy miejsca, w którym rzecz ruchoma znajdowała się w chwili upływu czasokresu. Nabywający prawo może powołać się także na ustawę miejsca, w którym rzecz ruchoma znajdowała się w chwili rozpoczęcia czasokresu.

Vydržení se spravuje právním řádem státu, v němž byla věc v době, k níž se klade počátek vydržení. Vydržitel se však může dovolati právního řádu státu, v němž se vydržení dokonává, jenže, učiní-li tak, jest počítati vydržení teprve od okamžiku, kdy se věc octla v tomto státě.

Kljub konformnosti te kolizijske norme po obeh elaboratih ne morem pritrđiti njeni pravilnosti. Priposestvanje po novem posestniku involvira prestanek pravice starega upravičenca. Kako more novi posestnik odločati o dobi, v kateri naj zgubi stari upravičenec svojo pravico? Meni se zdi (tudi Noldeju) za ugotovitev predpostavk mednarodnega priposestvanja, zlasti poteka priposestvalne dobe, merodajna lex nove, poslednje situacije; v novo priposestvalno dobo se pa more sorazmerno vračunati po pravnem redu stare situacije potekli čas. To stališče zavzema tudi čl. XLII. novega rumun. mednar. zas. prava.

3. Oba elaborata poznata še sledečo konformno kolizijsko normo, uporabno ob pridobivanju, preminjanju in ukinjanju stvarnih pravic na vknjiženih nepremičninah:

3) Nabycie, zmiana lub umorzenie praw rzeczowych na nieruchomości, położonej w Polsce, jak również zobowiązania, z czynności prawnych wynikające, na podstawie których prawa takie mają być nabyte, zmienione lub umorzone, podlegają co do formy, jak i innych warunków ważności, wyłącznie prawu, obowiązującemu w Polsce. Nie tyczy się to jednak obowiązków, wynikających ze stosunków familijnych lub praw spadkowych.

Domáci ustanovení o zápisech do veřejných knih platí i tehdy, když právní důvod vzniku, zániku, obmezení nebo převodu knihovního práva jest posuzovati podle právního řádu cizího.

Norma je pravilna in več ali manj obsebi umljiva, čim se dela prepotrebna razlika med titulom in modusom acquirendi. Samo zadnji je podvržen pravnemu redu, indiciranemu od kolizijske norme mednarodnega stvarnega prava (zemljiškoknjižni zakonodaji situacije nepremičnine), prvi (titulus) nikoli. — Oblika tabularnih listin spada še, kakor pravilno poudarja poljski zakon, k modusu acquirendi in je zato podvržena isti zemljiškoknjižni zakonodaji. — Izjema drugega stavka art. 6., št. 3., ki stoji le v poljskem zakonu, mi ni dobro umljiva.

4. Kolizijska norma legis rei sitae mora veljati ne le za pridobivanje, preminjanje in ukinjanje stvarnih pravic na vknjiženih nepremičninah, ampak tudi za vse te akte v pogledu knjižnih pravic. Knjižne pravice so samostojen, od stvarnih pravic na vknjiženih nepremičninah različen pojem. Saj so često obligacijskega značaja na pr. vknjižene rabokupne pravice. To nadaljnje področje kolizijske norme legis rei sitae elaborata, zlasti poljski, preslabo poudarjata. Dalje bi se priporočalo, uvrstiti določbo art. 6., št. 3. ozir. § 1326. med kolizijske norme za več pravnih polj, kjer že stoji § 1322. al. 2. čsl.

5. Tzv. problem mednarodne vindikacije, t. j. odgovor na vprašanje, kateri pravni red je merodajen za originarno pridobivanje telesnih (zlasti ukradenih) premičnin, ki romajo (baš, ker so ukradene) iz enega pravnega področja v drugo, rešuje samo čsl. nač. z nastopno določbo:

§ 1327.

Zdali se dopouští vlastnická žaloba proti držiteli a pokud se dopouští, jest rozhodnouti podle právního řádu místa, kde věc byla v době, kdy držba vznikla.

Rešitev, po kateri je uporabiti pravni red tistega kraja, kjer je pridobila premičnino oseba, ki se sklicuje na svojo originarno pridobitev, je pravilna; velja zato *praeter legem* tudi za Poljsko.

6. Čsl. nač. pozna končno v § 1325. še nastopno specialno kolizijsko normo, uporabno zlasti v mednarodni trgovini s premičninami:

Vznik a zánik věcných práv k hmotným věcem movitým se spravují právním řádem místa, kde věc byla v době, kdy se stala událost, o kterou se opírá vznik nebo zánik onoho práva.

Ta kolizijska norma si je nadelala nalogo, ugotoviti stvarnopravni položaj na tzv. *res in transitu*. Povod je v tem, da vežejo nekateri pravni redi prehod stvarne pravice (lastninske, zastavne) na golo ustvaritev naslova (*code civil*), dočim zahteva večina drugih pravnih redov za prehod poleg naslova prepodajo (*modum acquirendi*). Iz teh različnosti zakonov nastaja ob tranzitiranju blaga preko ozemelj raznih pravnih redov spor, čegavo je blago in *in transitu*? Rešitev potrebujemo zlasti v stečaju (*importerja* ali *exporterja*) za ugotovitev, čegavo je bilo potujoče blago ob uvedbi stečaja? Če bi imeli samo splošno kolizijsko normo *legis rei sitae*, bi blago, naročeno in izvoženo iz Jugoslavije v Francijo, ostalo toliko časa dobaviteljevo in ne postalo naročnikovo, dokler bi ne prišlo do francoske državne meje; kajti tranzitna ozemlja do te meje zahtevajo za prehod lastninske pravice poleg naslova (ki je ustvarjen) prepodajo blaga (ki še ni izvršena), dočim zadostuje izza pasiranja francoske meje goli ustvarjeni naslov. Fatalno je, da se trenutek pasiranja meje nikoli ne da točno ugotoviti, in ž njim ne prehod lastnine. Analogen spor nastane v pogledu stvarnih pravic in *re aliena*: Ako terja francoski upnik od jugoslovanskega dolžnika ročno zastavo, in mu jo dolžnik vpošlje, kdaj je pridobljena zastavna pravica po francoskem upniku? Ob uporabi splošne kolizijske norme *legis rei sitae* bi zopet zaključevali, da do pasiranja francoske državne meje zastavna pravica ni pridobljena, pač pa izza tega trenutka, ko ni treba več prepodaje, ampak zadostuje goli *titulus*; trenutek sam je zopet neugotovljiv. V skladu z doktrino rešuje citirani § 1325 čsl. nač. predmetno kolizijo s specialno normo.

po kateri naj odločuje o pogojih za prehod stvarnih pravic pravni red kraja nastanka naslova. V gornjih primerih ostane torej dobavljeno blago dobaviteljevo oziroma poslana zastava neobremenjena, dokler ne dospe v roke francoskega naročnika oziroma upnika; ugotavljanje trenutka pasiranja francoske meje na ta način odpade. Na srečo je ves ta spor bolj teoretičen, nego praktičen, ker se v praksi od strank navadno dogovori tranzitna ruta, in se smatra na podlagi takega dogovora transporter za naročnikovega pooblaščenca, tako da velja prepodaja na njegove roke za prepodajo na roke naročnika. Tudi razširjena sledilna pravica v stečaju (*droit de suite*) zmanjšuje potrebo navzočne kolizijske norme.

Obligacijsko pravo.

Razlikujmo med zakonskimi (legalnimi), odškodninskimi in poslovnimi obligacijami; pri odškodninskih: med deliktними, quasideliktными in quasikontraktualnimi; pri poslovnih: med obligacijami iz enostranskih in iz dvostranskih pravnih poslov (pogodb); končno pri dvostranskih (pogodbenih): med obligacijami iz lukrativnih (enostranski obveznih) in iz oneroznih (dvostranski obveznih) pogodb.

A. **Zakonske** (legalne) obligacije so po svojem bistvu *ex lege* nastajajoči učinki drugih pravnih razmerij na pr. alimentacijske obveznosti učinki razmerja med soprogi, med roditelji in otroki, dolžni del učinek sorodstva med zapustnikom in nujnim dedičem, slično obligacije iz varuštva, iz pravnih skupnosti, iz sosedskega razmerja i. t. d. Zato se ravnajo zakonske obligacije (logično in nujno) *lege causae*; v gornjih primerih: alimentacijske obveznosti *lege nationali communi* zavezancev in upravičencev; dolžnost, zapustiti dolžni del, *lege nationali* zapustnika i. t. d. Pravilno ne uzakonjujeta te nesamostojne kolizijske norme ne polj. zak., ne čl. nač., tudi nobeno drugo kolizijsko pravo razen Code Bustamente, ki pravi v čl. 161: »Obligacije, ki izhajajo iz zakona, obvladuje pravni red, ki jih je ustvaril«.

B. **Deliktne** obligacije so podvržene tradicijonalni, nikdar in nikjer osporjeni in po stoletni rabi preskušeni *legi loci delicti commisi*. Po njej se presojuje zlasti dejanski stan civilnopravnega delikta, obseg delikventove odškodninske obveznosti, solidarna ali deljena odškodninska obveznost več delikventov i. t. d. Uzakonjujeta jo poljski zakon in čl. nač.:

1) Zobowiązania z występ-
ków i z innych zdarzeń praw-
nych podlegają prawu pań-
stwa, gdzie zaszedł fakt, któ-
ry wywołał zobowiązanie.

2) To samo prawo rozstr-
zyga, czy osoba, w swej zdol-
ności osobistej ograniczona,
odpowiada za wyrażoną
szkodę.

Nároky na náhradu škody
z nedovolených činů a jina-
kých událostí, nejde-li o po-
rušení povinnosti vyplývají-
cí z právního jednání, spra-
vují se právním řádem mí-
sta, kde se čin neb událost
staly.

Poljski zakon dostavlja, da se presoja lege loci delicti commisi tudi delinkventova odgovornost. To je pravilno in velja praeter legem tudi za čsl. nač., ker ob vprašanju odgovornosti ne gre za kako osebno sposobnost storilca, katero bi bilo treba presojati lege nationali. Čsl. nač. napravlja v § 1331 drug dostavek, da kolizijska norma ne velja, kadar ne gre za delikt, ampak za kršitev poslovne (zlasti pogodbene) obveznosti. Ta opozoritev bi lahko izostala, ker napravlja vtis, kakor da bi bile kršitve pogodb nekaj bistveno drugega, nego so delikti, dočim vsaj med delikti in krivdnimi kršitvami ni druge razlike, nego da se pripete prvi extra contractum, druge in contractu.

II. Quasideliktne obligacije nastajajo iz protipravnih škodljivih dejanj brez krivde, vsaj brez krivde odškodninskega zavezanca. Ta razlika je za kolizijsko pravo nebitvena, tako da velja tudi za te obligacije enaka kolizijska norma: lex loci quasidelicti commisi. Obvladuje jih torej pravni red kraja, kjer se je pripetila škodejoča činjenica n. pr. železniška ali avtomobilska nezgoda. Uzakonjena ni ta kolizijska norma v nobenem elaboratov izrečno; a § 1331 se da pritegniti zanjo, ker govori o odškodninskih zahtevkih iz nedovoljenih činov, ne da bi razlikoval, ali iz krivdnih ali nekrivdnih.

III. K odškodninskim obligacijam štejem dalje qu a s i - k o n t r a k t u a l n e in sicer ne le tiste, ki jih štejejo k njim drugi (gestijske, verzijske, kondikcijske, impenzne), ampak še dolgo vrsto drugih: spodbijalne, regresne, revokacijske, jamčevalne. Nekatere med njimi morejo postati deliktne ali quasideliktne značaja n. pr. spodbijalne (kadar je nastala škoda iz škodovalnega namena), revokacijske (iz nehvaležnosti), jamčevalne (ob zavestno pomanjkljivi dobavi). Odškodninske so te obligacije, ker predpostavljajo brez izjeme škodo na strani upravičenca (spodbijatelja, gerenta,

vertenta, regresanta, impenzanta, revokanta). Obogatba protivnika je pogosto, a ni vedno njih predpostavka; zato moderni naziv »obogatbeni zahtevki« ni povsem primeren, in nazivam jaz te zahtevke raje »civilnopravne reparacije«. Skupna odškodninska predpostavka dovoljuje in zahteva, da uporabljamo tudi na mednarodne civilnopravne reparacije legi loci delicti commissi analogni pravni red. Imenujmo ga legem loci variae causarum figurae peractae. Ta lex je na pr. pri gestijskih in verzijskih zahtevkih pravni red kraja izvršene gestije oziroma verzije (ki je najčešče identičen s pravnim redom dolžnikovega domicila), pri spodbijalnih zahtevkih pravni red kraja upnikovega oškodovanja i. t. d. Poljski zakon in češkoslovaški načrt uzakonjujeta predmetno kolizijsko normo nekam prikrito s tem, da govorita v art. 11 oziroma § 1331 o obligacijah »z innych zdarzeń prawnych« oz. »z jinakých událostí«.

C. I. Enostranske poslovne obligacije n. pr. iz javne obljuje so redke že v narodnem, še bolj v mednarodnem pravnem prometu. (Tudi se mi ne zde teoretično dosti razčiščene, ker se jih more smatrati, baš javne obljuje, za obvezne oferte incertae personae). Najumestnejše indicirana je zanje lex loci actus t. j. pravni red kraja, kjer je bila (v gornjem primeru) obljava javno dana. Temu pravnemu redu dajem prednost pred lex nationalis ali domicilii obljuditelja. Če razpiše tujec pri nas javno obljubo, se smejo po mojem mnenju naši ljudje zanesti, da velja obljava in da bo spolnjena po določbah našega o. d. z. Po domovinskem pravnem redu obljuditelja ali njegovem navadnem bivališču nihče ne povprašuje, sta tudi često neznan, dočim je lex loci actus vedno znana. Poljski zakon uzakonjuje v art. 9 št. 3 kljub temu uvaževanju legem loci actus subsidiarno, primarno legem domicilii, a čl. nač. v § 1330 izključno legem domicilii:

Jeżeli dłużnik, sporządzający czynność jednostronna, nie oznaczył sam prawa właściwego, obowiązuje go prawo miejsca jego zamieszkania, a jeżeli miejsca zamieszkania ustalić nie można, — prawo miejsca sporządzenia czynności.

Jednostranná právní jednání se spravují právním řádem bydliště (sidla) dlužníka.

II. Za enostranski obvezne pogodbe na pr. iz mednarodnih daritev nima čl. nač. nobene kolizijske

norme, tako da velja generalna pogodbeni, katero spoznamo v nastopnem odstavku. Poljski zakon uporablja v nižje-citiranem art. 9 št. 1 stav. 1—2 v prvi vrsti legem domicilii communis, a dostavlja, da velja, kadar nimata pogodbenika domicilov v isti državi, pravni red dolžnikovega domicila:

Art. 9.

1) Do umów, nie objętych liczbami 1—7 artykułu 8, stosować należy prawo państwa, w którym obie strony w czasie zawarcia umowy mają miejsce zamieszkania. Gdy strony mieszkają w różnych państwach, a zobowiązanie jest jednostronne, stosować należy prawo państwa, w którym mieszka dłużnik; gdy zobowiązanie jest obustronne, prawo państwa, w którym umowa zawarto. Umowa między nieobecnyimi uchodzi za zawartą w miejscu, w którym oferent otrzymał przyjęcie oferty.

Poljska kolizijska norma je sprejemljiva, a le zato, ker je dolžnikov (darovatelj) domicil najčešče identičen z *lex loci actus*. Na vsak način gre poljski kolizijski normi prednost pred avstrijsko, po kateri more upnik (obdarovanec) izbirati med dolžnikovo *lex nationalis* in med *lex loci actus*, katera je zanj ugodnejša.

III. Preostaja najbolj potrebna, hkratu najspornejša kolizijska norma mednarodnega obligacijskega prava: za obveznosti ozir. terjatve iz mednarodnih dvostranskih obveznih (oneroznih) pogodb. Takega značaja so mednarodne pogodbe skoro vedno, tako da postaneta pogodbenika drug drugega upnik in drug drugega dolžnik. Za presojanje njune poslovne sposobnosti in ev. potrebne oblike imamo specialne kolizijske norme. Tu gre za odkritje legis causae, za katero se bije, kakor omenjeno, še vedno boj. Dokler *lex causae* ne bo odkrita, se priporoča, da pogodbenika željene pravne učinke dogovorita. Vendar tak dogovor ne bo nikdar popolnoma nadomestil legem causae, ker ima meje v njenih kogentnih določbah, dalje, ker stranki z dogovorom težavno predvidita vse potrebne določbe. Zato se mora trud za odkritjem legis causae z vso vztrajnostjo nadaljevati.

Poljski zakon in čsl. načrt opozarjata pred vsem na možnost avtonomnega določanja učinkov mednarodnih pogodb (art. 7, § 1323), uzakonjujeta nato v art. 8 št. 1—7 ozir. § 1329 al. 1, 2, 3, št. 1—4 najprej več specialnih kolizijskih norm za mednarodno pogodbeno pravo, končno v art. 9 št. 1, 2, 4 ozir. § 1329 al. 3 št. 5 podredno generalno kolizijsko normo.

Generaliter (podredno) uporabljata oba elaborata na mednarodno onerozno pogodbo *legem domicilio communitatis* obeh pogodbenikov (art. 9 št. 1 stavek 1 ozir. § 1329 al. 3, št. 5 stavek 1); pri trgovcih in obrtnikih velja kot domicil sedež njih podjetja (art. 9 št. 4 ozir. § 1329 al. 3 št. 5 stavek 4). Ako pogodbenika nimata domicila v isti državi, potem je presojeti onerozno mednarodno pogodbo po art. 9 št. 1 stavek 3 poljskega zakona *lege loci stipulationis* (*celebrationis*), pri čemer se smatra po stavku 4 art. 9 št. 1 pogodba *inter absentes* za sklenjeno na kraju, kjer je oferent prejel akcept oferte. Po določbi § 1329 št. 5 stavek 2 in 3 čsl. nač. je treba v istem primeru (ko pogodbenika nimata domicila v isti državi) razlikovati: pogodba *inter presentes* se presoja *lege loci stipulationis* (*celebrationis*), pogodba *inter absentes* *lege loci acceptantovega domicila*. Besedilo art. 9 št. 1 je že bilo citirano. Tukaj naj sledijo besedila § 1329 al. 3 št. 5 in art. 9 št. 4:

art. 9.

§ 1324 al. 3.

4) Miejscem zamieszkania kupca w jego obrocie handlowym jest siedziba przedsiębiorstwa; jeżeli kupiec ma kilka przedsiębiorstw, — siedziba przedsiębiorstwa, z którym stosunek związany.

5. jiné smlouvy právním řádem státu, v kterém obě strany mají bydliště; nemají-li bydliště v témž státě a stala-li se smlouva mezi přítomnými, právním řádem místa, kde smlouva byla uzavřena; jestliže pak smlouva byla uzavřena mezi nepřítomnými, právním řádem bydliště příjemce nabídky. Jde-li o právní jednání při provozování závodu obchodního nebo živnostenského, jest, co se týká strany obchod nebo živnost provozující, hleděti nikoli k jejímu bydlišti, nýbrž k sídlu závodu.

Čl. 9 št. 2 polj. zakona ima še določbo, da je uporabiti *legem loci stipulationis* tudi tedaj, kadar ne bi bilo možno, ugotoviti merodajni pogodbenikovi domicil:

2) Prawo, obowiązujące w miejscu zawarcia umowy, ma zastosowanie także wtedy, gdy nie można ustalić miejsca zamieszkania, mającego rozstrzygać o prawie właściwym.

Oba elaborata soglašata, kakor vidimo, v tem, da dajeta pravnemu redu skupnega domicila pogodbenikov prednost pred vsakim drugim. Soglašata donekle tudi v podredni kolizijski normi za primer domiciliranja pogodbenikov v raznih državah: ob sklenitvi inter presentes naj velja pravni red kraja sklenitve. Ob sklenitvi inter absentes pa se razhajata, ker velja po čl. nač. pravni red akceptantovega domicila, po poljskem zakonu pravni red oferentovega (kot fingirana lex loci stipulationis). Iz moje poznejše obrazložitve bo sledilo, da ne morem pritrđiti popolnoma niti pravilnosti podrednih kolizijskih norm, niti primarni konformni, da si se ta zadnja v rezultatu približuje od mene zastopani lex causae.

Specijalne kolizijske norme so uzakonjene (v art. 8 št. 1 do 7 polj. zak. in v § 1329 al. 1, 2, 3 št. 1—4 čl. nač.) za nastopne tipe pogodb in z nastopnimi določbami:

1. za pogodbe, sklenjene na borzi ali javnih trgih:

art. 8.

§ 1328.

1) do umów, zawieranych na giełdzie lub targach publicznych, — prawo tamże obowiązujące;

2) Při smlouvách, které byly uzavřeny na burse nebo na trhu, platí právní řád tohoto místa.

2. za pogodbe, ki se tičejo nepremičnin:

art. 8.

§ 1329.

2) do umów, odnoszących się do nieruchomości, — prawo, obowiązujące w miejscu, gdzie nieruchomość się znajduje;

1) Při smlouvách, které se týkají nemovitostí, platí právní řád místa, kde nemovitost jest.

3. za kupne pogodbe (po delovršne):

art. 8.

§ 1329 al. 3.

3) do umów, zawieranych w handlu czastkowym, — prawo miejsca, gdzie jest siedziba sprzedawcy;

1. smlouvy trhové a smlouvy o dílo při provozování obchodního nebo živnostenského závodu právním řádem místa, kde jest obchodní nebo živnostenský závod prodávajícího nebo podnikatele díla;

4. za razne pogodbe (delovršne, stavbene, dobavne) sklenjene z državo (čsl. nač. nima take določbe):

art. 8.

4) do umów o usługi, roboty, budowle i dostawy, zawieranych z państwem, prawo właściwe według siedziby wład-

zy działającej, a do takichże umów, zawieranych z innemi związkami publicznemi, — prawo, obowiązujące w ich siedzibie.

5. za zawarowane pogodbe:

art. 8.

§ 1329. al. 3.

5) do umów o ubezpieczenie — prawo, obowiązujące w siedzibie zakładu ubezpieczającego; do umów, zawartych z przedstawicielstwem zagranicznego zakładu, mającym siedzibę w Polsce, — prawo w Polsce obowiązujące.

2. smlouvy pojišťováci, a to i smlouvy o pojištění nemovitostí a smlouvy uzavřené na burse nebo na trhu, právním řádem, který platí v sídle pojišťovatele, a jde-li o smlouvy pojišťovací uzavřené se zastupitelstvem, které je mimo sídlo pojišťovatele, právním řádem, který platí v sídle zastupitelství;

6. za pogodbe z osebami, ki so postavljene javno za izvrševanje svojega poklica:

art. 8.

§ 1329. al. 3.

6) do umów, zawieranych z notariuszami, adwokatami i innemi osobami, spełniającymi czynności zawodowe, w zakresie tych czynności, — prawo miejsca, w którym osoby te zawód swój stale wykonywają;

3. smlouvy, které byly uzavřeny s lékaři, zvěrolékaři, advokáty, notáři, patentními zástupci a vůbec s osobami, ustanovenými veřejně k výkonu povolání, a jejichž předmětem je výkon povolání, právním řádem místa, kde ony osoby mají úřední sídlo (bydliště);

7. za službene pogodbe, katere sklepajo nameščenci z raznimi kategorijami podjetnikov:

art. 8.

§ 1329. al. 3.

7) do umów o pracę, zawieranych z pracownikami przez przedsiębiorców handlowych, przemysłowych i górniczych, — prawo miejsca, w którym praca jest wykonywana.

4. smlouvy o práci, které uzavřeli zaměstnanci s podnikatelem závodu obchodního, živnostenského nebo horního, pak s podnikatelem hospodářství polního nebo lesního, právním řádem místa, kde je sídlo závodu nebo hospodářství;

Čsl. nač. veže uporabo pravnih redov, indiciranih od specijalnih kolizijskih norm §-a 1329 al. 3, še na pogoj »da« ustrežajo razumni ureditvi pravnega razmerja«. —

Dasi sem pristaš specializiranja kolizijskih norm, zlasti za dobo, ko še ni odkrita pravilna *lex causae*, mi komplirani sistem kolizijskih norm, ki ga uzakonjujeta oba elaborata za mednarodno pogodbeno pravo, ne ugaja. Prav je le, da odklanjata uporabo *legis nationalis* pogodbenikov (za katero se je že tudi potegovalo nekaj internacijonalistov in se v novi dobi zopet vnema Frankenstein).

Na mestu tega kompliciranega sistema kolizijskih norm sem pristaš preproste *legis loci actus* (*contractus*), ki so jo oznanjali že statutarji, in je še danes uzakonjena v večini evropskih državljanskih zakonikov. Za pravilnost *legis loci actus* govori predvsem činjenica, da imajo pogodbene obli-gacije sličen (tudi slično rahel) stik s pravnim redom *loci actus*, kakor odškodninske in enostranske poslovne obli-gacije, za katere je *lex loci actus* splošno aprobeirana. Kar je kompromitiralo legem *loci actus* v praksi, je bila njena nerazvitost oziroma so nerešeni spori, ki se pojavljajo ob njenem uporabljanju. Po m. m. je treba legem *loci actus*, da bo ustrezala modernemu razvitemu mednarodnemu pogodbenemu prometu, tolmačiti v nastopnih smislih:

1. Kadar ležita kraja sklenitve in spolnitve mednarodne pogodbe v raznih, po vsebini različnih pravnih področjih (navadno), tedaj *lex loci actus* (*contractus*) ni enotna, ampak dvojna: *lex loci stipulationis* (*celebrationis*) in *lex loci solutionis*. Dosledno je treba na tako mednarodno pogodbo uporabljati legem *loci actus* dvakrat in sicer na sklenitveni akt legem *loci stipulationis*, na spolnitveni legem *loci solutionis*. Ne le sklenitev, tudi spolnitev je pogodba v pravnem smislu, saj potrebuje tudi ona pravne in poslovne (spolnitvene in sprejemne) sposobnosti strank, dalje spolnitvenega sporazuma, možnosti in dopustnosti spolnitve (a rimsko-pravna *acceptilatio* je potrebovala celo obliko). Nelogično in zgrešeno bi bilo, uporabljati legem *loci solutionis* na sklenitveni akt ali obratno legem *loci stipulationis* na spolnitveni. Ker je sporov radi spolnitve pogodbe neprimerno več, nego radi njene sklenitve, zato prihaja numerično *lex loci solutionis* česče do uporabe. Zato sta tudi žela Savignyjev nauk o indiciranosti *legis loci solutionis* za mednarodno pogodbeno pravo in sledeča mu nemška judikatura relativno največ uspehov. Vendar bi bila izključna uporaba *legis loci solutionis* enako napačna, kakor izključna uporaba *legis loci stipulationis*. — Prva potrebna korektura dosedanjega tolmačenja *legis loci actus* bi torej bila, da se ne sme uporabljati (kadar kraja sklenitve in spolnitve mednarodne pogodbe ne

ležita v enakem pravnem področju) unitaristično, ampak dualistično.

2. Kadar ležita ob sklepanju mednarodne pogodbe kraja oferte in akcepta v raznih, po vsebini različnih pravnih področjih, tudi sklenitveni akt pravno ni enoten. Nobenega pomisleka nimam, se pridružiti v takih neredkih primerih modernemu nauku, da se presoja oferta po pravnem redu kraja, odkoder je bila oddana, akcept po pravnem redu kraja, kjer je bila oferta sprejeta. Mednarodna pogodba postane v takih primerih perfektna šele, če vodita obe sestavini sklenitvenega akta, oferta in akcept, vsaka presojana po lastni *lex loci actus*, do sporazuma. Takega sporazuma na pr. ni, ako oferent v času, ko sprejme akcept, lege loci oferte ni več vezan na oferto, dasi je oblat akceptiral pravočasno lege loci akcepta. Takega sporazuma dalje ni, ako imata *lex loci oferte* in *lex loci akcepta* različne določbe o času, kraju in načinu spolnitve in se pogodbenika nista avtonomno dogovorila za čas, kraj in način spolnitve. — Ob priporočanem izoliranem presojanju obeh sestavin sklenitvenega akta postaneta odveč gori citirani si nasprotujoči določbi poljskega zak. ozir. čl. nač., da je šteti pogodbo *inter absentes* za sklenjeno na tistem kraju, kjer prejme oferent akcept oferte (poljsko stališče), oziroma da jo je smatrati za sklenjeno na kraju akceptantovega domicila (čsl. stališče). Ena in druga teh rešitev tudi radi tega nista srečni in ne ustrezata življenskim potrebam, ker izhaja sklenitev mednarodne pogodbe često iz dolgotrajnega pogajanja (množice ofert in akceptov), in zavisi dostikrat od naključja, kje se pogajanja zaključijo. — Po tej drugi korekturi dosedanega tolmačenja *legis loci actus* včasih ne bo zadostovalo niti njeno dualistično uporablanje, ampak bo treba trialističnega. Vendar bo to redko, ker se mednarodne pogodbe spolnjujejo skoro vedno, če ne na področju, s katerega je izšla oferta, na onem, v katerem je bila oferta akceptirana.

3. *Lex loci stipulationis* bo presojati zlasti: a) sklenitveni sporazum, b) možnost in dopustnost mednarodne pogodbe (a po m. m. zadostuje, da sta podani lege loci solutionis), c) vsebina iz pogodbe nastajajočih terjatev in obveznosti, kolikor ni avtonomno dogovorjena, zlasti čas, kraj in način spolnitve, solidarna ali deljena zavezanost s-pogodbenikov. Za sklenitveno sposobnost in za ev. potrebno obliko mednarodne pogodbe veljajo posebne, že znahe, kolizijske norme. Opozoriti pa je še, da določa *lex loci stipulationis*, ko določuje zakonski kraj spolnitve, *implicite legem*

loci solutionis; če pa je kraj spolnitve dogovorjen, se ravna tudi lex loci solutionis po tem dogovoru. Omejitve poedine pogodbene izjave, oferte ali akcepta, na pr. pristavljeni pogoji in roki, spadajo tudi še v področje legis loci stipulationis. Če ta lex ni enotna, ampak sestoji iz lex loci oferte in lex loci akcepta, se presojuje omejitve pogodbene izjave lege loci dotične izjave. Pravtako pomanjkljivosti poedine izjavljene pogodbene volje (zmota, prevara, sila, ustrahovanje).

4. Slično, a praktičnejše področje ima lex loci solutionis. Velja zlasti za spolnitveni sporazum in za možnost in dopustnost spolnitve (nedopustnost spolnitve razveljavlja tudi sklenitev pogodbe). Spolnitvena sposobnost pogodbenikov (spolnitvena v ožjem pomenu in sprejemna) se ravnata po domovinskem pravnem redu ob času spolnitve (lahko je bila podana ob času sklenitve pogodbe, a je deficirala do spolnitve). Lege loci solutionis se presojuje dalje: omejitve spolnitvene volje (razni pridržki) in njene pomanjkljivosti (zmota, prevara, sila, ustrahovanje). Kdaj, kje in kako se mora spolniti, ne izhaja iz lex loci solutionis, ampak iz lex loci stipulationis, pravtako, ali imajo pogodbeniki spolniti solidarno ali deljeno: spolnitev je le tehniška ostvaritev onega, kar je odredila sklenitev po dogovoru strank ali brez dogovora lege loci stipulationis. Pač pa se ravnajo lege loci solutionis lokalnopravne plačilne modalitete, zlasti specialnih pravnih redov (prezentacijski roki, vpoštevanje in število respektnih dni, pojem poslovnega časa in poslovnega lokala na kraju spolnitve, valuta, če ni bila dogovorjena). Končno se ravnajo lege loci solutionis zakoniti plačilni surrogati na. pr. založitev na sodišču.

5. Spolnitev oneroznih mednarodnih pogodb je v spolnitvi dveh obveznosti (vsakega pogodbenika), katerima ustrezata adekvatni terjatvi pogodbenikov. Logično sledi iz tega (v zvezi z izvajanjem pod 2), da se ravna vsebina terjatve vsakega pogodbenika po pravnem redu kraja sopogodbenske izjave, tako da postaneta pogodbenika zavezana po pravnem redu kraja lastne izjave, upravičena po pravnem redu kraja sopogodbenske. Kadar sta vsebini terjatev po enem in obveznosti po drugem pravnem redu kongruentni, je sklenitev pogodbe v redu in njena spolnitev možna. Ob inkongruenci pa postane spolnitev nemožna, in je bila radi te nemožnosti že sklenitev neveljavna, kajti oblat ne more postati upravičen k nečemu, k čemur se oferent ni zavezal. Zgleda: a) Pogodbenika se nista dogovorila, kdo bo spolnil prvi. Ako more oblat lege loci accepta vztrajati na pred-

hodni spolnitvi oferenta, a oferentu lege loci oferte ni treba spolniti prvemu, potem take pogodbe ni mogoče imeti za veljavno sklenjene. b) Ako mora po obojnih pravnih redih, oferte in akcepta, spolniti (blagovni) oferent prvi, a pozna njegov pravni red določbo, da sme ob dvomljivi plačilni zmožnosti kupca blago zadržati do osiguranja plačila, katere določbe kupčev pravni red ne pozna, postane tudi taka pogodba nespolnjiva in radi nespolnjivosti neveljavna. Slikane nevšečnosti gotovo ne pospešujejo sklepanja mednarodnih pogodb, a niso noben argument zoper pravilnost priporočanega tolmačenja legis loci actus, opozarjajo le na potrebo, naj se pogodijo stranke ob sklepanju mednarodnih pogodb čim podrobnejše, da eliminirajo nevarnosti iz nasprotovanja pravnih redov.

6. Relativno največ sporov je iz kršitve mednarodnih pogodb. Ne le radi tega, ker dajejo tudi kršitve narodnih pogodb največ povoda k sporom, ampak in zlasti, ker se pravni redi baš v pogledu predpostavk kršitev in v pogledu sankcij na kršitve močno razlikujejo. Po vsem tem bi pričakovali, da je tudi kolizijska norma za kršitve mednarodnih pogodb komplicirana, a k sreči je enostavna, čim se pravna narava pogodbene kršitve pravilno ume. Po mojem umevanju so vsi zahtevki, ki nastanejo zvestemu pogodbeniku iz kršitve pogodbe po sopogodbeniku, ne poslovni zahtevki (kakor trdi večina internacionalistov), tako da bi se morala uporabljati zagonetna *lex causae* mednarodnega pogodbenega prava, ampak o d š k o d n i n s k i v onem širokem smislu, ki ne terja, da bi izvirali iz krivde. Zlasti so odškodninskega značaja vsi jamčevalni zahtevki, ki sem jih že zgoraj uvrstil med quasikontraktualne (reparacijske). Po ugotovitvi odškodninskega značaja zahtevkov zvestega pogodbenika zoper nezvestega so podvrženi vsi ti zahtevki *legi loci laesionis commissae*, ki je identičen s pravnim redom, kjer bi bila morala biti pogodba spolnjena, torej z *lex loci solutionis*, in nam za te primere ni treba iskati neodkrite *lex causae*. *Legem loci solutionis* je zlasti uporabljati: na vprašanje plačila zamudnih obresti in njih višino (ob zamudi denarnega dolžnika), na pravico izbire (*ius variandi*) med poedinimi jamčevalnimi zahtevki (redhibicijo, *actio quanti minoris*), na previdnosti (naznanitev hibe), ki so naložene zvestemu delu, ako želi uveljavljati jamčevanje, na obseg odškodnine ob krivdni kršitvi (*damnum emergens* in *lucrum cessans* ali le *damnum emergens*). Moderna sankcija na kršitev pogodbe (odstopna pravica) je akt samozščite, ki se ravna po naših izvajanjih po B/IV. tudi lege

loci kršitve (solutionis). Vidimo, da je ta za prakso najbolj potrebna kolizijska norma ob pravilnem umevanju pravne narave iz kršitve nastajajočih zahtevkov (ne kot poslovnih, temveč odškodninskih) čisto preprosta in neodvisna od *lex causae* mednarodnega pogodbenega prava. —

Primerjajmo še rezultate uporabe tukaj zastopane in tolmačene legis loci actus z rezultati kolizijskih norm, uza-konjenih od poljskega zak. in čl. nač.:

1. Generalna kolizijska norma obeh elaboratov, ki vele-va uporabo pravnega reda skupnega domicila pogodbenikov, vodi do približno enakih rezultatov, ker je pravni red domicilii communis skoro vedno identičen z *lex loci stipulationis*, zlasti pri trgovcih in obrtnikih, ko velja za domicil pogodbenikov njih obratovališče. Za neustrezno smatram le uporabo legis domicilii communis na akt spolnitve (razen v primerih, ko je spolniti pogodbo v istem pravnem področju, kjer je bila sklenjena). Kadar pogodbenika nimata domicilov v istem pravnem področju, presojujejo Poljaki onerozne mednarodne pogodbe inter praesentes lege loci stipulationis, inter absentes lege loci oferte. Tudi čl. nač. uporablja na pogodbe inter praesentes legem loci stipulationis, a na pogodbe inter absentes legem loci akcepta. Vidimo, da se uporablja po obeh elaboratih na pogodbe inter praesentes od nas zagovarjana *lex loci stipulationis*, žal, da ne samo na akt sklenitve, temveč tudi na akt spolnitve, kar ni v redu. Kar se tiče pogodb inter absentes pa zeva med obema elaboratima nasprotje, ki ga zadovoljivo odpravlja le naše tolmačenje legis loci actus. — Na *lex loci solutionis*, kateri smo odkazali prevažno področje pod 4., in ki se je drži zlasti nemška judikatura, se spomni od obeh elaboratov le poljski zakon v nastopni (pravilni) določbi art. 10:

We wszystkich powyższych przypadkach (art. 7 — 9) strony związane są szczególnymi zakazami ustawowemi, unieważniającemi sprzeczne z niemi czynności prawne, a wydanemi w państwach, w których dłużnik ma miejsce zamieszkania i ma wypełnić zobowiązanie.

2. Pomembnejša je razlika med rezultati, doseženimi z uporabo legis loci actus, in med onimi, ki izhajajo iz uporabe specijalnih kolizijskih norm polj. zak. ozir. češkoslovaškega nač. Prvi so neprimerno boljši, kakor pričajo nastopni zgledi:

a) Prodaje v detajlu se presojujejo po citiranih elaboratih po pravnem redu prodajalčevega podjetja (glavnega ali podružnice). A že 1.) resolucija kongresa International Law Association iz l. 1926. in kasnejša resolucija VI. haaške pri-

vatnopravne konference (1928) zahtevata številne izjeme, ko naj obvladuje detaljne prodaje pravni red kupčevega domovališča (zlasti, kadar prodaja agent na potovanju, ali je agent nastanjen na področju kupčevega domovališča). V obeh skupinah izjem prihaja do uporabe naša *lex loci actus*.

b) V 3.) resoluciji kongresa I. L. A. (1926) se govori o merodajnem pravnem redu, kadar je bilo ob spolnitvi kupoprodajne ali delovršne pogodbe dobavljeno pomanjkljivo blago ozir. neustrezen izdelek: Za dolžnost preiskave in grajanja hibe, dalje za roke teh previdnosti in za vsebino jamčevalnih zahtevkov naj velja *lex loci solutionis* (kakor jo terjamo mi pod 6.). Prilnosti te kolizijske norme so pritrtili tudi na V. privatnopravni konferenci v Haagu leta 1926. in pritrjuje čl. LI nač. rumun. mednar. zas. prava.

c) Na pogodbe o nepremičninah se uporablja po obeh elaboratih brezizjemna *lex rei sitae*. Uporabi *legis rei sitae* gre po m. m. pritrtili, kar se tiče spolnitvenega akta, ne tudi sklenitvenega. Pri borznih poslih je obratno indicirana uporaba borzne zakonodaje na sklenitveni akt, dočim je na spolnitveni akt primerneje uporabiti *legem loci solutionis* (klicnik nima borzna zakonodaja specialnih določb tudi za spolnitev).

č) Pri tzv. množičnih pogodbah se razlaga kolizijska norma, ki jo uzakonjujeta oba elaborata, iz pravne politike. —

Kolizijske norme za mednarodno pogodbeno pravo s temi obširnimi izvajanji še vedno niso izčrpane. Specialne kolizijske norme potrebujemo zlasti še za mednarodne »akcesorne« pogodbene n. pr. za mednarodna poročstva, cesije in intercesije in za nekatere posebne načine spolnitve n. pr. pobotanja.

Dedno pravo.

I. *Lex causae* za reševanje konfliktov s polja mednarodnega dednega prava je po obeh elaboratih *lex nationalis* zapustnikova ob njegovi smrti:

art. 28.

§ 1346.

1) Dla praw spadkowych Právní poměry dědické se
właściwie jest prawo ojczy- spravují právním řádem stá-
ste spadkodawcy z chwili tu, jehož je zůstavitel pří-
šmierci. slušníkem v době své smrti.

S to kolizijsko normo sta premagala elaborata (po zahtevi današnje doktrine in zgledu haaškega načrta dednopravne konvencije iz l. 1928.) staro *lex domicilii* in razliko-

vanje med premično in nepremično zapuščino. Legem nacionalnem zapustnika je treba uporabljati zlasti: na vprašanje, nastopi-li zakonsko, oporočno ali pogodbeno dedno nasledstvo; na krog zakonskih dedičev in porcijo njih dednih deležev; na dopustnost vsebine poslednjevoljnih odredb, zlasti na veljavnost vpostavitve dedičev ozir. na zakonske omejitve te vpostavitve; na vpliv zmote in sile ob napravi poslednjevoljne odredbe; na krog in kvoto porcij nujnih dedičev; na pomen pogojev, rokov in nalogov, pristavljenih poslednjevoljnim odredbam; na dopustnost substitucij, zlasti fideikomisarnih; na dopustnost razdedinenj; na kolacijske obveznosti in upravičenosti, na učinek delacije dednih pravic (pripad dediščine s pravico transmise ali le možnost, nastopiti dediščino osebno), dalje na učinek nastopa dediščine; na odgovornost in sploh pravno razmerje dediča napram volilojemnikom in zapustnikovim upnikom, solidar-
nost ali deljenost te odgovornosti i. dr.

Kadar se mora vpoštevati zavračanje (renvoi), stopi na mesto zapustnikovega domovinskega pravnega reda čisto pravni red njegovega poslednjega domovališča.

II. Poleg *lex causae* uzakonujeta oba elaborata po več specijalnih dednopravnih kolizijskih norm. Obžalovati je, da med temi specijalnimi kolizijskimi normami ni več soglasja, bodisi, kar se tiče konfliktov, za katerih reševanje so določene, bodisi, kar se tiče njih vsebine.

1. Oba elaborata uzakonujeta specijalni kolizijski normi:

a) za sposobnost, napravljati in ukinjati poslednjevoljne odredbe, in za veljavnost vsebine teh odredb (art. 29, § 1347),

b) za sposobnost, napravljati in ukinjati dedne pogodbe, in za njih dopustnost (art. 29, § 1348).

2. Samo poljski zakon ima specijalne kolizijske norme:

a) za sposobnost dediča, dediščino pridobiti (art. 28, št. 2),

b) za poseganje *legis rei sitae* v *lex causae* (art. 30 št. 1, 2),

c) za mednarodno brezdedično zapuščino (art. 31).

3. Samo čsl. načrt ima kolizijsko normo: za obliko poslednjevoljnih odredb (§ 1349).

Nadaljnji art. 32 — 35 polj. zak. ne spadajo v kolizijsko pravo, ker razmejujejo mednarodno zapuščinsko sodstvo. Zato jih čsl. nač. pravilnejše uvršča v uvodni zakon k o. d. z. (čl. LXII — LXXI). Še bolje spadajo v uvodni zakon k

nepravdnemu postopanju ali v poseben, uvodoma nasvetovani, zakon za mednarodno privatno pravo. Ne smem pa prezreti, da so se drobtine kolizijskega prava vtihotapile tudi v te določbe mednarodnega procesnega prava (art. 34, zadnji stavek, identičen s čl. LXX čsl., dalje čl. LXVI, LXVII).

ad 1 a) in 3).

art. 29.

Rozporządzenia ostatniej woli i umowy o prawa spadkowe podlegają prawu ojczystemu spadkodawcy z czasu sporządzenia tych czynności.

§ 1347.

Způsobilost zříditi a zrušiti poslední pořizení, jakož i podmínky platnosti posledního pořizení po stránce vnitřní se spravují právním řádem státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době, kdy učinil projev, o který jde.

§ 1349.

Forma při zřízení a zrušení pořizení pro případ smrti se spravuje právním řádem státu, jehož je zůstavitel příslušníkem v době, kdy zřizuje nebo ruší pořizení. Stačí však, učiní-li dosti právnímu řádu místa, kde se projev děje.

Dočim ima poljski zakon za poslednjevoljne odredbe samo sumarno določbo, da so podvržene domovinskemu pravnemu redu zapustnika ob napravi, določuje čl. nač. podrobneje, da so podvržene domovinskemu pravnemu redu: oporočna sposobnost, notranja stran poslednjevoljne odredbe (validité intrisèque) in njena oblika; za zadnjo pa zadostuje, da ustreza legi loci actus. Kljub temu je konformnost obeh specijalnih kolizijskih norm popolna, ker je oporočna sposobnost hkratu poslovna sposobnost, ki jo presoajajo tudi Poljaki (art. 1) lege nationali poslovalca, in ker je čl. alternativna kolizijska norma za obliko mednarodnega posla uzakonjena na drugem mestu (art. 5) tudi v poljskem zakonu. Opozarjati je le še, da je merodajna po obeh elaboratih lex nationalis oporočitelja ob napravi poslednjevoljne odredbe, ne ob njegovi smrti (kakor zadostuje Walkerju in čl. 6 haaškega nač. dednopravne konvencije).

Ad 1 b) Za dedne pogodbe velja po art. 29 polj. zak. enako, kar za poslednjevoljne odredbe (da se presoajo po domovinskem pravnem redu zapustnika ob času naprave pogodbe), a § 1348 nač. čsl. ima nastopno specialno kolizijsko normo:

Zdali je dedička smlouva dopuštěná a zdali může býti zruřena a v jakém rozsahu může býti zřizena nebo zruřena, jest posuzovati podle právních řádů států, jejichž jsou smluvci příslušníky v době zřizení nebo zruřeni dědičké smlouvy. Způsobilost dědičkou smlouvu zříditi nebo zruřiti, jakož i podmínky pro vnitřní platnost dědičké smlouvy se spravují právním řádem státu, jehož je zůstavitel příslušníkem v době zřizení nebo zruřeni smlouvy.

Razlika med obema določbama je v tem, da se presoja po čsl. nač. dopustnost naprave ozir. ukinitve dedne pogodbe, dalje vprašanje, v kakem obsegu se smejo dedne pogodbe napravlјati in ukinјati, kumulativno po domovinskih pravnih redih obeh pogodbenikov, ne samo po zapustnikovem. Čsl. norma se zdi pravilnejša, ker postane vsaka pogodba nevelјavna, čim je nedopustna lege nationali enega ali drugega pogodbenika. Vendar ne smemo nedopustnosti zamenјavati z nepoznanostjo; ako domovinski pravni red enega pogodbenika dednih pogodb ne pozna (ne da bi jih reprobiral), radi tega pogodba še ni nedopustna. Kolizijska norma indiciranosti domovinskih pravnih redov obeh pogodbenikov je dalje nedvomno pravilna pri medsebojnih vpostavitvah pogodbenikov. Kadar pa vpostavi dedičem le eden pogodbenikov drugega, je pogodba po mojem mnenju velјavna, čim jo dopuščá domovinski pravni red vpostavlјajočega, dasi je ne dopuščá domovinski pravni red vpostavlјenega. Kajti reprobiranje se mora tolmačiti v tem smislu, da štiti svobodo poslednjevoljnega odrejanja lastnega državlјana, ne pa da brani implicite vpostavitev lastnega državlјana po tujem državlјanu. Analogna kolizijska norma, kakor za dedne pogodbe, se priporoča za korespektivne oporoke, ker gre tudi pri njih za primer vezanosti oporočitelja na svojo poslednjo voljo.

Ad 2 a). Za sposobnost dedičá, dedičino pridobiti, ima polj. zak. nastopno določbo:

art. 28.

2) Spadkobiercy muszą posiadać zdolność nabycia spadku nietylko według ustawy wlaściwej dla praw spadkowych, ale także według swej ustawy ojczysteј.

Za dedno sposobnost je treba po tej določbi konkordance dedičevega in zapustnikovega domovinskega pravnega reda. Po čl. nač., ki ne pozna nobene specialne kolizijske norme, zadostuje po splošni kolizijski normi (za pravno sposobnost), da je dedna sposobnost podana po dedičevem domovinskem pravnem redu. Zopet torej divergenca in sicer dosti praktična! Po m. m. ni pritrđiti ne eni, ne drugi določbi, temveč je treba razlikovati med pojmom dedne nesposobnosti n. pr. menihove (radi splošne pridobitne nesposobnosti) in med pojmom dedne nevrednosti na pr. nehvaležnika. V zadnjem primeru ne gre za kako osebno lastnost dediča (kakor v prvem), ampak za nedopustnost, da bi nastalo dedno razmerje med zapustnikom in nevrednim delatom. Zato je le dedno nevrednost presojati po dvojnem pravnem redu, zapustnikovem in delatovem, dočim se ravna dedna sposobnost zgolj po domovinskem pravnem redu delata. V književnosti je istega mnenja Diena.

Ad 2 b). *Lex rei sitae* spodriva *legem nationalem* zapustnika po poljskem zakonu v sledečih dveh primerih:

art. 30.

1) Majatki, kotóremi spadkodawca nie moze razporzadzac na przypadek swej smierci (ordynacje), podlegaja prawu państwa, w którem się znajdują.

2) To samo prawo stosować należy do ograniczeń publiczno-prawnych, którym ulega spuścizna lub jej części.

To prohibitivno poseganje se razume *praeter legem* tudi za čl. nač., ker gre za primera, ko pridejo do veljave oziri na javni red.

Ad 2 c). Mednarodne kaducitete se spominja polj. zak. z nastopno določbo:

art. 31.

Majątek, według ojczystego prawa spadkodawcy bezdziedziczny, podlega, jako spuścizna bezdziedziczna, prawu państwa, w którego obrębie znajduje się w chwili śmierci spadkodawcy. Za bezdziedziczny uważa się majątek, który według prawa ojczystego spadkodawcy, w braku innych spadkobierców, przypada z ustawy państwu lub innym osobom prawnym.

Predhodno vprašanje, kdaj je smatrati zapuščino za brezdedično (kadukno), je pravilno rešeno *lege nationali* zapustnika. Za drugo vprašanje, komu naj pripade brezdedična zapuščina, je poljskemu zakonu merodajna *lex rei sitae*. S tem sledi polj. zak. starejšemu (francoskemu) prav-

nemu nazoru, ki je smatral kaducitetno pravico za vrsto okupacijske. Mlajši (nemški) nazor jo smatra za najpodrednejšo dedno pravico in prisoja brezdedične mednarodne zapuščine (po splošni kolizijski normi) zapustnikovi domovini. Češkoslovaška, ki ne predvideva nobene določbe, se je v pravnopomočnem dogovoru z Jugoslavijo iz l. 1924. (čl. 24) odločila za mlajši, po m. m. pravilnejši nazor. Kajti ob okupacijskem umevanju kaducitetne pravice bi imeli vedno toliko skupin ev. raznih dedičev, kolikor je držav rei sitae.

Noben elaboratov se ne spominja kolizijske norme za presojanje dednih odrekov v mednarodnem dedovanju. To je obžalovati, ker so dedni odreki in konflikti radi njih dosti praktični: neki pravni redi jih namreč dopuščajo, drugi reprobirajo. Dedni odreki (v nasprotju k odklonitvam dedščine) so inter vivos sklenjene pogodbe, s katerimi se presumptivni dedič odreka dedščini bodočega zapustnika. Po m. m. gre presojati njih dopustnost lege causae mednarodnega dednega prava, in je torej dedni odrek veljaven, čim ga dopušča ali vsaj ne reprobira lex nationalis zapustnikova. Nadaljnje, dosti težavno vprašanje bi bilo, ali je treba dopustnosti odreka lege nationali bodočega zapustnika ob času odreka ali ob njegovi smrti, ako je med tem menjal svojo domovino? Poslovna sposobnost pogodbenikov in potreba eventualne oblike dednega odreka se presojata po že znanih specijalnih kolizijskih normah.

S tem končujem nasvete, ki jih dajem na podlagi poljskega zakona in češkoslovaškega načrta za kolizijsko pravo bodočega c. i. p. i. s. Kakor sem pa omenil v uvodu, s konformiranjem kolizijskega prava samim še ne bo ustrezno potrebam mednarodnega komercija in konubija slovanskih držav, bodisi med seboj ali z drugimi državami. Poleg konformnega kolizijskega prava bodo potrebovale še enakih pravil, po katerih se bodo privatnopravne pravice medsebojnih državljanov sodno uveljavljale in po potrebi prisilno ostvarjale. Z drugimi besedami: Potrebno je slovanskim državam še konformiranje pravnih gran — (krajše kakor v sledečem alin.) posestrim kolizijskega prava, ki urejujejo zlasti:

- a) pristop tujcev na sodišča v drugi državi,
- b) razmejitve sodstva med državami, zlasti v staležnih stvareh,
- c) ureditev mednarodnih podsodnosti med njimi.

- č) ureditev mednarodne izvršbe in mednarodnega priznavanja,
- d) ureditev mednarodnega stečajnega in sličnih postopanj,
- e) ureditev mednarodnih vročb in zaprosil,
- f) ureditev dokazovanja z dokazili druge države, končno
- g) ureditev mednarodnih začasnih odredb in nekih drugih pravnopomočnih agend.

Za vsako teh pravnih gran-posestrim je v slovanskih državah že razvitih in se dalje razvija toliko norm, da je nemožno, da bi vzal njih primerjanje in izenačenje v pretres že prvi kongres. Priporoča se zato, da pridejo posamič na dnevni red bodočih kongresov.

Na podlagi izvedenega predlagam sledeči dve resoluciji:

I. Prvi kongres pravnikov slovanskih držav uvideva in izreka nujno potrebo, da se konformira mednarodno privatno pravo slovanskih držav (kolizijske norme in določbe privatnega prava tujcev). Konformiranje se naj izvrši z izdajo avtonomnih, po vsebini enakih zakonov, oprtih na poljski zakon z dne 2. avgusta 1926 št. 581, na določbe §§ 1318 — 1363 nač. člsl. o. d. z-a (iz leta 1931) in na referate, podane na prvem kongresu. Izdelava osnutka se naj poveri posebni, od plena kongresa voljeni komisiji, v kateri bodo po en zastopnik poljske, češkoslovaške, jugoslovenske in bulgarske države. Ti naj predlože izdelani osnutek zakona prihodnjemu kongresu pravnikov slovanskih držav v posvetovanje in sklepanje. (sloven.)

II. Predmeti tzv. mednarodnega procesnega prava (pripet tujcev na sodišča v drugi državi, mednarodna razmejitev sodstva, mednarodne podsodnosti, mednarodna izvršba in priznavanje, mednarodni stečaj in slična postopanja, mednarodne vročbe in zaprosila, mednarodno dokazovanje, mednarodne začasne odredbe in druge pravnomočne agende) se naj odstavijo z dnevnega reda prvega kongresa in naj pridejo posamič na dnevne rede bodočih kongresov pravnikov slovanskih držav. (sloven.)

I. Pierwszy kongres prawników państw słowiańskich uznaje i wyraża nieodzowną potrzebę ujednostajnienia międzynarodowego prawa prywatnego państw słowiańskich (tak norm kolizyjnych, jak i przepisów prawa prywatnego obcych). Ujednostajnienie powinno nastąpić przez wydanie zgodnych w swej treści ustaw autonomicznych, a to na podstawach: polskiej ustawy z dn. 2 sierpnia 1926 r. poz. 581, §§ 1318 — 1363 projektu czechosłowackiego kodeksa cywilnego, tudzież referatów w tych przedmiotach wygotowa-

nych. Opracowanie projektu ustawy będzie powierzone odrębnej, przez Zebranie ogólne kongresu wybranej Komisji, która ma się składać z zastępców państw: polskiego, czechosłowackiego, jugosłowiańskiego i bułgarskiego — po jednym zastępcy z każdego państwa. Zastępcy przedstawia wygotowany projekt przyszłemu Kongresowi prawników państw słowiańskich celem przeprowadzenia obrad i powzięcia uchwał. (polj.)

II. Przedmioty t. zw. międzynarodowego prawa procesowego (dopuszczanie obcych przed sądy innych państw, międzynarodowe rozgraniczanie jurysdykcji, międzynarodowa właściwość sądów, międzynarodowa egzekucja i uznawanie zagranicznych wyroków, międzynarodowa upadłość i podobne środki postępowania, międzynarodowe doreczenia i rekwizycja, przeprowadzanie dowodów na terenie międzynarodowym, międzynarodowe zarządzenia tymczasowe i inne agendy pomocy prawnej) mają być usunięte z porządku dziennego pierwszego Kongresu i pojedynczo wstawiane na porządku dzienne przyszłych prawniczych kongresów państw słowiańskich. (polj.)

I. Prvý sjezd právníků států slovanských uznává a projevuje nutnou potřebu jednotné úpravy mezinárodního práva soukromého (kolisních norem a ustanovení práva cizineckého soukromého) států slovanských. Jednotná úprava necht' se provede vydáním autonomních, obsahově shodných zákonů, vypracovaných na základě polského zákona ze dne 2. srpna 1926 č. 581, ustanovení §§ 1318 — 1363 osnovy čsl. zákoníka občanského (z roku 1931) a referátů podaných na prvému sjezdu. Vypracováním osnovy zákona necht' je pověřena zvláštní, plenem sjezda volená komise, ve které bude po jednom zástupci státu polského, československého, jihoslovenského a bulharského. Tito necht' předloží vypracovaný návrh zákona příštímu sjezdu právníků států slovanských k úradě a usnesení. (češk.)

II. Předměty t. zv. mezinárodního práva procesního (přístup cizinců k soudům jiných států, mezinárodní rozhraničení soudnictví, mezinárodní kompetence soudní, mezinárodní eksekuce a uznávání vyroků cizozemských, mezinárodní konkurs a podobná řízení, mezinárodní doručování a rekvisice, mezinárodní dokazování, mezinárodní prozatímní opatření a jiné agendy právní pomoci) necht' jsou vzaty s pořadu prvního sjezdu a položeny jednotlivě o sobě na pořad příštích sjezdů právníků slovanských států. (češk.)